

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

До захисту допустити:

Зав. кафедри _____

« ____ » _____ 2020 р.

Кваліфікаційна робота

за освітнім ступенем «Магістр» на тему:

«Структурно-семантичні особливості фразеологічних одиниць з гендерним компонентом в англійській та українській мовах»

Студента факультету іноземних мов спеціальності 035 «Філологія»
Освітньої програми «Філологія. Мова та література (англійська)»
освітнього ступеня «Магістр»
Кудлая В'ячеслава Олеговича

Науковий керівник:

Моргунова Ольга Олександрівна,
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри англійської філології

Рецензент:

Ладика Ольга Володимирівна,
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри англійської філології та
методики навчання англійської мови
Тернопільського національного
педагогічного університету імені
Володимира Гнатюка

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« ____ » _____ 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ГЕНДЕРНО-МАРКОВАНИХ ОДИНИЦЬ У ЛІНГВІСТИЦІ.....	8
1.1. Стан дослідженості проблеми визначення фразеологічних одиниць	8
1.2. Класифікації фразеологічних одиниць	12
1.3. Основні проблеми гендерних досліджень у лінгвістиці та джерела дослідження гендерно-маркованих фразеологізмів	22
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТИПИ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З ГЕНДЕРНИМ КОМПОНЕНТОМ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	41
2.1. Фразео-семантичні області фразеологічних одиниць з гендерним компонентом в англійській мові.....	41
2.2. Структурні типи фразеологічних одиниць з гендерним компонентом в англійській мові.....	44
РОЗДІЛ 3. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З ГЕНДЕРНИМ КОМПОНЕНТОМ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ	63
3.1. Фразео-семантичні області фразеологічних одиниць з гендерним компонентом в українській мові	63
3.2. Сучасні тенденції та перспективи змін динаміки та форм використання фразеологічних одиниць з гендерним компонентом в сучасному світі	73
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	81
ДОДАТКИ.....	92

ВСТУП

Мова як система вербальних засобів комунікації в суспільстві розкриває досвід попередніх поколінь, що був накопичений протягом багатьох тисячоліть взаємодії чоловіка та жінки. Безперечно цей досвід відображає суб'єктивну дійсність, соціальну реальність, яка в культурі різних народів може мати спільні та відмінні риси. Тільки за допомогою мови в суспільство відтворює найкращий досвід, традиції, знання, плекає та виховує дітей. Зауважимо, що часто перші слова, які промовляє дитина («мама», «тато») вже є дотичними до категорії «гендер». У фразеології як у одній з універсальних мовлення яскраво представлені традиції та побут народів, подаються оцінки людським якостям та вчинкам, які повсякчас слугують морально-етичним орієнтиром для суспільства. Сучасні суспільні трансформації глобалізованого світу під впливом сталого прискорення соціального часу та наукового поступу змінюють погляди на гендерні стереотипи, які, зокрема, закарбовані у фразеології народів. Сьогодні з відкритих джерел інформації кожен з нас може дізнатись про рівень інтересу до гендерних студій у будь-якій з країн світу та очевидно що в англо-американських державах гендерні студії є більш інтенсивними ніж в науковому просторі України. Досвід імплементації гендерних досліджень у різних країнах демонструє траєкторії подальшого їх розвитку у бік глобалізації, або ізоляції. Можна припустити, що пояснення таких відмінностей полягає у особливостях різних мов та, зокрема, у їх фразеологічних засобах відображення гендерного питання. Отже, аналіз структурно-семантичних особливостей фразеологічних одиниць (надалі ФО) з гендерним компонентом в англійській та українській мовах є нагальним науковим питанням, що підтверджує **актуальність кваліфікаційної роботи.**

Фразеологія хоч і сформувалась як галузь мовознавства століття тому, проте у контексті гендерних студій тільки в останні десятиліття почали активно досліджуватися філологами. В наш час інтенсифікуються міждисциплінарні студіювання, які дають можливість робити відкриття нових аспектів вже

відомого знання. Науковим розвідкам фразеологічних одиниць (надалі – ФО) присвячена низка праць, як українських лінгвістів, так і дослідникам з інших країн світу. Вагомий внесок у розвиток теорії фразеології зробили Н.М. Амосова, А.М. Баранов, О.В. Кунін, В.М. Телія, І.І. Чернишова, А. Cutler, J. Strassler [1, 10, 42, 78, 89, 97, 107]. Проблеми фразеологічної семантики були предметом розгляду в дослідженнях Н.О. Павленко, О.М. Позднякової, А.І. Федорова [57, 59, 86], фразеологічної номінації – в наукових працях Н.Д. Петрової, Ю.В. Шувалової [58, 92], фразеологічної стилістики – в роботах В.В. Виноградова, М.М. Шанського [18, 90], зіставної фразеології – робота Д.О. Добровольського [25]. У лінгвістичних дослідженнях наразі простежується підвищена увага до вивчення фразеологічних одиниць із погляду їхнього зв'язку з національною культурою мовного співтовариства. Національно-культурна специфіка одиниць різних рівнів мови аналізувалася в роботах О.О. Селіванової, Г.Д. Томахіна та інших [67, 81].

У фразеології зібраний значний фактичний матеріал, що дозволяє глибше розглядати питання фразеологічної номінації. Але слід зазначити, що ФО, значення яких ускладнене гендерним компонентом, є недостатньо вивченими і з огляду на світові процеси боротьби з дискримінацією за гендерною ознакою є цінним матеріалом для наближення суспільства до стану гендерної рівності, в тому числі, лінгвістичними засобами.

Об'єкт дослідження формують англомовні та україномовні фразеологічні одиниці з гендерним компонентом.

Предмет дослідження – структурно-семантичні особливості ФО з гендерним компонентом в англійській та українській мовах.

Метою роботи є встановлення та опис структурно-семантичних особливостей субстантивних ФО з гендерним компонентом засобами фразеології англійської та української мов.

Завдання дослідження обумовлені метою роботи:

- узагальнити наукові публікації для з'ясування стану дослідженості категорії «фразеологічна одиниця» та підходів для їх класифікування;

- визначити проблеми гендерних досліджень у лінгвістиці та джерела дослідження гендерно-маркованих фразеологізмів;
- створити корпус мовного матеріалу дослідження в англійській та українській мовах на основі критеріїв добору фразеологічних одиниць з гендерним компонентом;
- виявити особливості фразеологічного значення і ролі гендерного компонента в семантиці фразеологічних одиниць;
- описати структурно-семантичні типи та моделі фразеологізмів з гендерним компонентом в англійській та українській мовах.

Матеріалом дослідження слугували отримані методом суцільної вибірки 693 фразеологічні одиниці з опорним компонентом-іменником, у компонентному складі яких наявні слова з гендерною семантикою (із них 542 – в англійській мові та 151 – в українській). Корпус дослідження ФО з гендерним компонентом визначився за англомовними фразеологічними словниками К.Т. Баранцева [11], О.В. Куніна [41] та Фразеологічним словником української мови В.М. Білоноженка [87].

Вирішення поставлених у кваліфікаційній роботі задач здійснено з використанням таких **методів** лінгвістичного аналізу: компаративний метод – для виявлення спільного та відмінного в семантиці та структурі фразеологічних одиниць з гендерним компонентом; методу фразеологічної ідентифікації, що дозволяє виявити фразеологічності різних поєднань слів і віднесення їх до ідіом, ідіофразеоматизмам чи фразеоматизмам; метод фразеологічного опису, який застосовують для виділення різних класів фразеологізмів, кореляції компонентів ФО, що забезпечує ефективність аналізу їхніх морфологічних особливостей; методу структурного аналізу, за допомогою якого встановлюється семантичний обсяг фразеологічних одиниць з гендерним компонентом в англійській та українській мовах.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані як додатковий матеріал для організації практичних занять та виконання індивідуальних завдань з лексикології

англійської та української мов для здобувачів освіти філологічних спеціальностей.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що у ній на основі багатоаспектного зіставлення фактичного матеріалу увиразнено методику вивчення гендерно маркованих ФО в англійській та українській мовах; з'ясовано семантичні особливості англійських та україномовних ФО з гендерним компонентом; визначено особливості номінації гендерно маркованих фразеологізмів; встановлено особливості фразеологічного значення і ролі гендерного компонента в семантиці фразеологічних одиниць на прикладі досліджуваних мов.

Апробація результатів дослідження представлена у публікаціях: у формі тез Декади студентської науки на факультеті іноземних мов МДУ 2020 року [43]; у формі поданого до друку матеріалу колективної монографії за науково-дослідною темою кафедри англійської філології «Зміст філологічної освіти в системі професійної підготовки вчителів англійської мови та філологів» (державний реєстраційний № 0118U003553) [44].

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та літератури, що складається з найменувань літератури на англійській, російській та українській мовах, додатку.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, матеріал і методи дослідження, сформульовано мету та завдання роботи, а також визначено практичну цінність та наукову новизну результатів дослідження.

У першому розділі «Теоретичні засади дослідження фразеологічних гендерно-маркованих одиниць у лінгвістиці» розглядаються різні підходи до визначення ФО, класифікації фразеологічних одиниць, досліджуються особливості фразеологічного значення та роль гендерного компонента в семантиці ФО, визначається характеристика матеріалу дослідження й критерії добору. Ці питання висвітлюються у п'яти підрозділах.

Другий розділ «Структурно-семантичні типи ФО з гендерним компонентом в англійській мові» присвячений вивченню специфіки семантики ФО з гендерним компонентом в англійській мові, опису їхньої структури.

Третій розділі «Структура та семантика ФО з гендерним компонентом в українській мові» присвячений розгляду особливостей семантики й структури ФО з гендерним компонентом в українській мові.

Загальні висновки містять узагальнення й результати, отримані під час дослідження, в них прогноуються можливі подальші напрямки дослідження фразеологічних систем мов, що зіставляються.

Список використаних джерел та літератури складається зі 109 позиці та містить бібліографічні відомості про використані словники, електронні джерела, публікації українських та іноземних дослідників, що були використані для проведення магістерського студіювання.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ГЕНДЕРНО-МАРКОВАНИХ ОДИНИЦЬ У ЛІНГВІСТИЦІ

1.1. Стан дослідженості проблеми визначення фразеологічних одиниць

Фразеологія як наука вивчає специфіку фразеологізмів як знаків вторинної номінації, їх значення, структуру, характер їх зовнішніх лексико-синтаксичних зв'язків, а також їх експресивно-стилістичні ознаки та системні зв'язки з іншими фразеологічними одиницями і словами [40, с. 149].

Здебільшого поняття фразеологічної одиниці визначається на основі таких ознак, як структурно-семантична стійкість (постійне співвідношення значення сполучення слів з його лексико-граматичним способом вираження, що є наслідком переосмислення всього сполучення або окремих його компонентів) і відтворюваність. Однак не завжди ці критерії є самодостатніми, і нерідко під час їх використання поза фразеологією залишається чимало фраз, які інтуїтивно сприймаються як ФО.

Відзначимо, що у лінгвістів єдиної думки щодо визначення терміну «фразеологізм» досі не сформувався. У наукових працях зустрічаються різні тлумачення даного терміну.

Ш. Баллі, який вважається засновником теорії фразеології, оскільки він вперше розробив систематизацію поєднань слів у своїй роботі «Французька стилістика», розглядає фразеологізми, як «словосполуки, компоненти яких втратили будь-яке самостійне значення внаслідок постійного вживання в даних поєднаннях» [8].

Так, О.С. Ахманова наводить визначення ФО та ідіоми в Словнику лінгвістичних термінів: «Фразеологічна одиниця – словосполучка, в якій семантична монолітність (цілісність номінації) превалює над структурною подільністю складових її елементів (виділення ознак предмету підпорядковане

його цілісному значенню), у наслідок чого вона функціонує у складі пропозиції як еквівалент окремого слова» [6].

На думку Я.А. Барана, фразеологізм – це окрема самостійна мовна одиниця. Від справжніх рівневих одиниць – фонем, морфем, слів – ФО різняться тим, що вони [9]:

- 1) різнорідні за своєю структурою;
- 2) не перекодовуються в одиниці вищого порядку;
- 3) не сполучаються з такими самими одиницями (пор.: фонемі поєднуються з фонемами, морфемі з морфемами, слова зі словами);
- 4) виникають із словосполучень, але не внаслідок регулярної взаємодії слів, а всупереч їй;
- 5) у функціональному плані не мають тієї універсальності, яку повинні мати одиниці самостійного рівня мови.

С.К. Башиєва розуміє фразеологічну одиницю як «вербальну мікроструктуру, яка є плодом творчого сприйняття і відображення світу, як яскравий засіб експресивності, в утворенні якого беруть участь як лінгвістичні, так і екстралінгвістичні фактори» [12, с. 3].

І.Р. Гальперін розглядає фразеологічні одиниці так: «У кожній мові є поєднання слів, в яких значення цілого домінує над значенням складових частин або, іншими словами, значення цілого поєднання не зовсім точне, а інколи і зовсім не виводиться з суми складових цих поєднаних частин. Такого роду поєднання носять назву фразеологічні одиниці. Однією з найбільш характерних рис поєднань фразеологізмів є їх фіксованість, тобто фіксованість місця розташування складових частин поєднання і його семантична єдність. Поєднання фразеологізмів є надбанням мови і входить разом з окремими словами в лексичний інвентар цієї мови. Вони використовуються у мові як готові одиниці, тобто відтворюються, але не підлягають організації знов, як це має місце у випадках так званих вільних поєднань» [21].

Т.А. Казакова вважає, що «фразеологізми – це зв'язні, стійкі словосполучення з повністю або частково переосмисленими компонентами;

фразеологічні одиниці, різноманітні за своїми граматичними моделями та ознаками» [32, с. 127].

Фразеологізми займають важливе місце у спілкуванні та надають різні відтінки засобам вираження: вони можуть зробити висловлювання (текст) більш емоційним, надати йому виразності, певним чином спрямувати естетичне сприйняття, забезпечити ті чи інші культурні асоціації. Головною їх особливістю, на думку багатьох сучасних дослідників, є невідповідність плану змісту плану вираженню, що визначає специфіку фразеологічної одиниці, надає глибину та гнучкість її значенню.

Серед головних лексико-семантичних та граматичних ознак фразеологізмів, які можна співвіднести зі словом, академік В.В. Виноградов виділяє такі [18, с. 151]:

- лексикалізованість фразеологізмів, тобто занесення їх поряд зі словами в лексичний склад мови в якості еквівалентів різних частин мови, іменників, прикметників, дієслів, прислівників та ін.;
- відтворюваність фразеологізмів у мові як готових лексичних одиниць;
- стійкість фразеологізмів (виявляється у тому, що фразеологізми мають постійний словниковий склад, їх компоненти мають виразну тенденцію до закріплення у певній морфологічній формі та до збереження усталеного синтаксичного порядку; внутрішні зв'язки між компонентами стійкого звороту нейтралізовані, саме тому фразеологічна одиниця в мові, так само, як і слово, виконує одну синтаксичну функцію);
- стилістична цілісність (має прояв у тому, що за кожною фразеологічною одиницею закріплюється певне узагальнено-цілісне значення, саме воно реалізується у мові, а не зміст складових слів фразеологізму);
- ідіоматичність фразеологічних одиниць (дуже тісно пов'язана з ознакою семантичної цілісності, проявляється у тому, що сума головних номінативних значень вільного словосполучення, омонімічного фразеологічній одиниці, не дорівнюється її значенню);

- словесно виражена внутрішня форма (полягає у тому, що фразеологічні одиниці утворені від вільних словосполучень і вони структурно з ними співпадають, саме тому їх внутрішня форма становить собою лексико-семантичний зміст, який символізує зв'язок звучання фразеологічної одиниці з властивим їй константно-фразовим значенням);

- лексикологічна маркованість фразеологізмів (проявляється у тому, що вони володіють емоційно-експресивним, оцінювальним та стильовим забарвленням, належать до книжної, розмовної, просторічної, жаргонної або діалектної лексики, вони є неологізмом або застарілим зворотом.

Природа фразеологічних одиниць полягає в тому, що з часом деякі вирази в мові набувають додаткового, ситуативного значення під впливом політичних, соціально-побутових і інших суспільних явищ. Новий контекст надає старим виразам нове значення. При чому наведене вираження може повністю втратити своє первинне значення. Отже, фразеологічна одиниця є різновидом вторинної номінації. Так і народжуються одиниці мови, що мають особливе місце в мовній системі: з одного боку, фразеологічні одиниці не є еквівалентами слів, оскільки не володіють ціліснооформленістю, з іншого боку, елементи словосполук фразеологізмів настільки зв'язані між собою семантично, що це дозволяє вносити їх до тлумачних словників як окремі самостійні одиниці мови.

Вищенаведені підходи до визначення ФО, дозволяють зробити узагальнення, що фразеологізмами називаються одиниці мови, які використовуються для побудови мовленнєвих висловлювань, відтворюються у готовому вигляді і мають загалом постійне незалежне від контексту значення.

1.2. Класифікації фразеологічних одиниць

У продовженні дослідження ФО маємо конкретизувати підстави для їх класифікування (типологізації). Зокрема, можна виокремити типи ФО з точки зору: 1) семантичної злитності їх компонентів; 2) походження; 3) структури; 4) граматичних функцій.

Типи ФО з точки зору семантичної злитності їх компонентів. Академіку В.В. Виноградову належить класифікація ФО, яка ґрунтується на критерії семантичної злитності їх компонентів. Як відомо, фразеологізми виникають у результаті вільного поєднання слів, яке вживається у переносному значенні. Поступово таке значення відходить на задній план, і поєднання стає стійким. Залежно від того, наскільки стираються номінативні значення компонентів фразеологізму, наскільки сильно в них переносне значення, можна поділити їх на три типи: «фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення» [18, с. 95].

Розглядатимемо дані типи ФО стосовно сучасної англійської та української мов.

Фразеологічні зрощення – це абсолютно невідірвні, стійкі поєднання, загальне значення яких не залежить від значення складових їх слів: «rain cats and dogs» (дощ ллє як із відра); «kick the bucket» (померти, дуба врізати); «send (one) to Coventry» (ігнорувати когось, припинити стосунки з кимось, зокрема, у книзі Кларендона «The History of the Great Rebellion and Civil Wars in England» розповідається, що під час англійської революції в місті Ковентрі знаходилася в'язниця, в якій містилися засланці роялісти); «at bay» (загнаний, зацькований); «be at one's beck and call» (бути у когось на побігеньках). Для української мови можна навести такі приклади фразеологічних зрощень: «бити байдики» (нічого не робити), «віддатися за Муравського» (померти), «бабин смик» (парубок, що одружується зі старшою жінкою заради маєтку).

Фразеологічні зрощення з'явилися на основі переносних значень їх компонентів, тому ця образність розкривається лише історично. Наприклад, ФО

«*be all thumbs*» (незграбний) є вираженням «*one's fingers are all thumbs*», яке спростилося у наслідку історичних змін. Фразеологізм «*Kilkenny cats*» (люди, що б'ються не на життя, а на смерть), можемо припустити сходиться до легенди про запеклу боротьбу між містами Kilkenny і Irishtown у XVII ст., що призвело до їх занепаду [18, с. 115]. Таким чином, для фразеологічних зрощень переносне значення стало основним.

Фразеологічні зрощення мають такі характерні ознаки:

- 1) до їхнього складу можуть входити нейротизми – слова, які ніде крім даного виразу, не вживаються;
- 2) можуть включати архаїзми;
- 3) характеризуються синтаксичною неподільністю;
- 4) в їх складі неможлива перестановка компонентів;
- 5) недопущенність до свого складу додаткових слів.

Втрачаючи своє самостійне лексичне значення, «... слова, що входять у структуру фразеологічного зрощення, перетворюються на компоненти складної лексичної одиниці, яка наближається за значенням до окремого слова». Тому багато фразеологічних зрощень синонімічні до слів: «*kick the bucket*» (померти) – *to die*; «*send one's to Coventry*» (припинити спілкуватися з кимось) – *to ignore* тощо. Фразеологічні зрощення зазвичай іншою мовою не перекладаються – в іншій мові добираються відповідники з її фразеологічного складу, наприклад: українською «*бити байдики*» – російською «*бить баклуши*», «*допекти до живого*» – «*довести до белого каления*».

Фразеологічні єдності – це стійкі поєднання слів, в яких за наявності загального переносного значення виразно зберігається ознаки семантичної подільності компонентів: «*burn one's boats*» (спалити свої кораблі, спалити мости, відрізати собі шлях до відступу, зокрема, римські полководці інколи спалювали свої кораблі, висадивши війська на ворожій території, щоб відрізати їм шлях до відступу; останнім залишалося або здобути перемогу, або ж загинути); «*spill the beans*» = «*let the cat out of the bag*» (розбавкати таємницю, проговоритися); «*be narrow in the shoulders*» (не розуміти жартів); «*throw mud at*

one» (очорнити, лаяти, змішати з брудом); «*paint the lily*»= «*add another hue to the rainbow*» (прикрашати те, що й так красиве, марнувати час); «*have other fish to fry*» (мати інші важливіші справи); *ні пари з вуст, тримати язик за зубами, накивати п'ятами, міряти воду решетом, прикусити язика, тримати камінь за пазухою, не нюхати порошу, дихати на ладан, біла ворона, брати бика за роги, міняти шило на мило, не за горами, гайки підкрутити.*

Єдність фразеологізмів (надалі ФЄ) у деякій мірі зближується зі зрощенням фразеологізмів своєю образністю, де вона є зрозумілою з точки зору сучасної мови. Зв'язок між компонентами ФЄ мотивований, виразно характеризується метафоризацією. Наприклад, сенс вираження «*take a mountain of a molehill*» (робити з мухи слона), тобто сильно перебільшувати щось (у буквальному перекладі – робити гору з кротового пагорба), розкривається в тому випадку, якщо слово «*molehill*» розглядати в значенні чогось незначного, маленького, а слово «*mountain*» як щось дуже велике.

Характерні ознаки ФЄ: 1) неможливість заміни одних компонентів іншими (*hold one's cards close to one's chest*); 2) можливість збігу з існуючими словосполученнями (*burn one's fingers, burn bridges, be narrow in the shoulders, throw dust in (into) one's eyes*); 3) збереження значення окремих компонентів (*put a spoke in one's wheel*); 4) емоційно-експресивна забарвленість (*to throw dust in (into) one's eyes, paint the devil blacker than he is*); 5) наявність синонімів з іншими ФО (*gild refined gold = paint the lily*).

Фразеологічні єдності трохи зближуються з фразеологічними зрощеннями своєю образністю, метафоричністю, але на відміну від фразеологічних зрощень, де образний зміст розкривається тільки діахронічно, у фразеологічних єдностях образність, переносність усвідомлюється з точки зору сучасної мови. Недарма академік В.В. Виноградов вважає образність характерною ознакою тільки фразеологічних єдностей. «Зв'язок між компонентами фразеологічної єдності мотивована, виразно відчувається метафоризація» [18, с. 136].

Фразеологічні сполучення – це стійкі звороти, до складу яких входять слова із вільним та зв'язаним значенням: «*a bosom friend*» (нерозлучний друг), «*a pitched battle*» (запеклий бій), «*Adam's apple*» (адамове яблуко – кадик), «*Sisyphean labour*» (Сізіфова праця), «*rack one's brains*» (сушити голову, посилено думати, згадувати); *зло бере, нагнала смерть, насупити брови, непосидячка бере, зачепити чийсь інтереси (честь, почуття, гордість), відвести очі (погляд), чиста совість (душа), піддавати жару (пару)*.

На відміну від двох попередніх типів, які володіють цілісним неподільним значенням, смисловою подільністю.

Характерні ознаки фразеологічних сполучень:

1) допущення варіативності одного із компонентів (*a bosom buddy* – нерозлучний приятель);

2) можливість синонімічної заміни ключового слова (*a fierce battle* – лютий бій);

3) можливість перестановки компонентів (*a Sisyphean labour* – Сізіфова праця, *a labour of Sisyphus* – праця Сізіфа);

4) обов'язковість вільного вживання одного із компонентів і зв'язаність вживання іншого (*a bosom friend* – нерозлучний друг; нерозлучним не може бути ворог).

Професор М.М. Шанський розвинув класифікацію академіка В.В. Виноградова і виділив четвертий тип ФО – *фразеологічні вирази* (стійкі в своєму складі і вживанні звороти фразеологізмів, які повністю складаються зі слів з вільним номінативним значенням і семантично подільними). Вони використовуються як готові мовні одиниці з постійним лексичним складом і певною семантикою. Фразеологічні вирази включають англійські прислів'я й приказки, які не мають образного сенсу: «*live and learn*» (вік живи, вік учись), «*better untaught than ill taught*» (краще бути неуком, ніж невірно ученим), «*many men, many mind*» (скільки голів, стільки й умів; що голова, то й розум), «*easier said than done*» (легше сказати, ніж зробити), «*nothing is impossible to a willing heart*» (було б бажання, а можливість знайдеться), «*серйозно і надовго*», «*i*

чужому навчайтесь, й свого не цурайтесь». Фразеологічні вирази завжди виступають як структурне ціле складеного характеру: до їхнього складу входять різні за своїми морфологічними властивостями слова, які знаходяться в різних синтаксичних стосунках між собою [90].

Типи ФО за походженням. Джерела походження фразеологізмів у сучасній англійській мові дуже різноманітні. За походженням О.В. Кунін розрізняє істинно англійські та запозичені ФО. Запозичені фразеологізми в свою чергу поділяються на міжмовні та внутрішньомовні [42, с. 212-216].

Розглянемо кожен тип ФО окремо стосовно англійської мови.

Фразеологізми в англійській мові здебільшого є істинно англійськими зворотами, автори яких невідомі.

Істинно англійські ФО зв'язані з:

- традиціями, звичаями англійського народу: *baker's dozen* – чортова дюжина (за старим англійським звичаєм, торговці хлібом отримували від пекарів тринадцять хлібів замість дванадцяти, до того ж тринадцятий йшов у рахунок прибутку торговців); *good wine needs no bush* – гарний товар сам себе хвалить (за стародавнім звичаєм шинкарі вивішували гілки плюща, що означало наявність вина у продажі);
- повір'ями: *a black sheep* – паршива вівця, ганьба у родині (за старим повір'ям – чорна вівця відзначена печаткою диявола); *lick into shape* – придати форму, вид, зробити людину з кого-небудь;
- англійськими реаліями: *put one in the cart* – поставити у тяжке становище (словом «cart» називали візок, в якому перевозили злочинців до місця страти або возили їх містом, зображуючи їхню ганьбу); *carry coals to Newcastle* – возити вугілля до Ньюкасла (Ньюкасл – центр англійської вугільної промисловості, отже, возити щось туди, де цього вже й так вдосталь; проводити з кимось час);
- з іменами англійських письменників, вчених, королів: *according to Cocker* – правильно, точно, за всіма правилами (Е. Кокер автор англійського підручника арифметики, поширеного у XVII ст.); *the Admirable Crichton* –

- вчений, освічена людина (Джемс Крайтон – відомий шотландський вчений XVI ст.); *Queen Anne is dead!* – відкрив Америку (відповідь людині, яка повідомила застарілу новину); *a Sherlock Holmes* – Шерлок Холмс, шукач-аматор (герой творів А.К. Дойла, названий на прізвище О. Холмса, улюбленого письменника Дойла);
- астрологією: *be born under a lucky star* – народитися під щасливою зіркою; *be born under an evil star* – народитися під нещасливою зіркою; *believe in one's star* – вірити у свою долю; *thank one's lucky stars* - дякувати своїй зірці; *the stars were against it* – сама доля проти цього;
 - з казками та байками: *Fortunatus's purse* – невичерпний гаманець (Fortunatus – казковий персонаж); *the whole bag of tricks* – весь арсенал хитрощів, маніпуляцій;
 - карикатурами: *drop the pilot* – відмовитися від розумного та вірного поради (вираз виник у зв'язку з розміщенням в англійському гумористичному журналі «Punch» у 1890 році карикатуру на відставку Бісмарка за вимогою Вільгельма II);
 - історичними фактами, наприклад: *the curse of Scotland* (карта) – «прокляття Шотландії» або дев'ятка бубен (карта, названа так за схожістю з гербом графа Далрімпла Стейра, який викликав у Шотландії ненависть зрадницькою політикою зближення з Англією); *as well be hanged for a sheep as a lamb* – якщо судилося бути повішаним за вівцю, то чому б ще й не вкрасти й ягня (відголосок давнього англійського закону, згідно з яким крадіжка вівці каралася стратою через повішання);
 - творчістю британських письменників: *the be-all and end-all* – те, що наповнює життя, найнеобхідніше; *the wish is father to the thought* – бажання породжує думку; *a fool's paradise* – примарне щастя, світ фантазій; *give the devil his due* – віддавати належне супротивнику; *the green-eyed monster* – ревності; *through thick and thin (go through fire and water)* – бути поруч, не дивлячись не на які перепони; *a foe worthy of one's steel* – гідний суперник.

До міжмовних запозичених ФО належать фразеологічні одиниці, запозичені з інших мов шляхом того чи іншого виду перекладу.

Біблія, як стверджують О.В. Кунін та В.В. Виноградов, є найважливішим літературним джерелом фразеологічних одиниць. Біблейські ФО є повністю асимільованими запозиченнями, наприклад: *at the eleventh hour* – в останню хвилину, якраз вчасно; *filthy lucre* – гроші; *the olive branch* – маслинова гілка як символ примирення (піти на мирову), *the root of all evil* – корінь зла; *The Holy of holies* – святая святих; *hosts of heaven* – сили небесні, ангели, *new wine in old bottles* – нове вино у старому хутрі, новий зміст у старій формі; *a drop in the bucket* – крапля у морі; *sow the wind and reap the whirlwind* – посіяти вітер та пожати бурю; *the land of Nod* – царство сну; *the root of all evil* – корінь зла; *a wolf in sheep's clothing* – вовк у шкурі вівці.

Антична міфологія також збагатила англійську фразеологію – більшість ФО носять інтернаціональний характер, зокрема: *the apple of discord* – яблуко розбрату, *kill the goose that lays the golden eggs* – підрубувати сук, на якому сам сидиш (вираз з байки Езопа), *Achilles' heel* – Ахіллесова п'ята, уразливе місце; *Augean stable(s)* – авгієві стайні, *bear the palm* – здобути пальму першості, перемогти, *the golden mean* – золота середина, *a bed of roses* – ложе з троянд, щасливе, безтурботне життя (вираз виник у зв'язку зі звичаєм багатіїв у Стародавньому Римі усипати свої ложа пелюстками троянд) [11].

До внутрішньомовних запозичених фразеологізмів відносять ФО, запозичені з американського варіанту англійської мови (фразеологізми, запозичені з інших варіантів малочислені). Деякі з цих фразеологізмів настільки асимілізовані, що в англійських словниках відсутня помітка їхнього походження, наприклад: *cut no ice* – не мати впливу, значення, *do one's level best* – робити все можливе, не шкодувати зусиль, *sit on the fence* – займати нейтральну позицію, *spill the beans* – видати секрет, *in the soup* – у важкому становищі, *out of sight* – чудово. Ці приклади у своєму складі не мають чисто американських слів, ці звороти можна легко прийняти за суто англійські, їхнє

американське походження встановлюється на основі лексикографічних даних та аналізу джерел.

У складі деяких ФО американського походження зустрічаються американські слова, наприклад, *cent* та *dollar*: *a red cent* – мідний гріш, *feel like a million dollars* – відмінно себе почувати (відмінно виглядати; мати розкішний вигляд).

В англійській мові чимало вживається фразеологізмів, запозичених у іншомовній формі. Для багатьох із них характерна двокомпонентна чи трикомпонентна структура, наприклад: *ad hoc* – на цей випадок, *bon ton* – гарний тон, вихованість, *corpus delicti* – склад злочину, *coup d'état* – державний переворот, *terra incognita* – щось недосліджене, *object d'art* – предмет, витвір мистецтва, *jeune premier* – драматичний артист, який виконує ролі першого коханця, *embarras de richesses* – спантеличуватися через надлишок.

Також численні латинські та французькі звороти, які починаються з прийменників:

- *per* (*per capita* – на душу населення, *per interim* – тим часом);
- *sub* (*sub rosa* – таємно);
- *de* (*de trop* – зайвий);
- *en* (*en masse* – в цілому).

Поширеною є класифікація ФО Л.А. Булаховського, заснована на етимології фразеологічних одиниць:

- ФО, пов'язані зі застарілими поняттями, колись існуючими звичаями та традиціями (*baker's dozen*, *win one's spurs*);
- ФО, які належали до певного професійного середовища, а потім вийшли за його межі і стали загальноживаними (*open fire*, *stick to one's guns* – військове, *sail under false colours* – морське, *take the ball before the bound* – спортивне);
- ФО, які прийшли із фольклору, міфології, Біблії чи творів загальновідомих авторів (*kill the cat* - фольклор, *lift the lid of Pandora's*

box - міфологія, *fatted calf* – біблійний сюжет, *what will Mrs. Grundy say?* – Th. Morton “Speed the Plough”) [13].

Отже, джерелами походження фразеологізмів можуть бути: Біблія, міфологія, твори загальновідомих авторів, традиції, звичаї, повір'я народу, астрологія, історичні факти та реалії, іншомовні й внутрішньомовні запозичення.

Структурні типи фразеологізмів. О.В. Кунін виділяє сім головних структурних типів фразеологізмів [42]:

- одновершинні (термін запропонований О.І. Смирницьким) – звороти, до складу яких входить одна повнозначна й одна службова лексема або одна повнозначна та дві чи три службові лексеми (*at large* – взагалі, *by the way* – до речі, *out of the way* – віддалений, *з розумом, з перцем, на око, з-під поли, крізь зуби, над силу, та й по всьому, хоч плач, як вкопаний, як на голках, як на долоні, ні з місця, не до ладу, не на жарт, не за горами, ні крихти, тільки й того, аж нікуди*). Під службовою лексемою мають на увазі лексему, яка не функціонує як самостійний член речення, а виконує функцію зв'язку слів у реченні (прийменники, сполучники), служить для характеристики числа, визначеності чи невизначеності іменника (артиклі);

- ФО зі структурою підрядного чи сурядного словосполучення (*burn one's fingers* – обпектися на чому-небудь; *high and mighty* – сильні світу цього), *на швидку руку, без задніх ніг, власними очима, крик душі, господар становища, крок за кроком, світ за очі. своя голова на плечах, буря в склянці води, боротися з вітряками, вірою і правдою, плоть і кров, раз і назавжди, вздовж і поперек, і сміх і гріх, і нашим і вашим, ні слуху ні духу, або пан або пропав*);

- ФО з частково предикативною структурою (термін запропонований Н.Н. Амосовою) – лексеми + підрядне речення: *ships that pass in the night* – швидкоплинні зустрічі;

- ФО зі структурою підрядного речення: *when pigs fly* – коли свині будуть мати крила; *куди і ворон кісток не заносить* (дуже далеко), *куди око гляне* (скрізь), *звідки вітер віє* (чий вплив), *доки світ стоїть* (завжди), *як рак*

свисне (ніколи), *як гарбуз на вербі виросте* (ніколи), *як мокре горить* (дуже повільно), *аж дим іде* (дуже інтенсивно), *чого ліва нога забажас* (досхочу);

- номінативно-комунікативні ФО – дієслівні звороти до складу яких входять дієслово з інфінітивом чи дієсловом у пасивному стані (*break the ice* – пробити лід, порушити мовчання, почати розмову – *the ice is broken*);

- ФО зі структурою простого чи складного речення (*birds of the feather flock together* – рибалка рибалку бачить здалеку»; *war is the sport of kings* – війна потіха королів);

- еквіваленти речення, на думку В.В. Виноградова, – деякі структурні типи вигуківих зворотів, які мають силу висловлювання і самостійну інтонацію, а також фразеологізми у формі незалежного речення, тобто ті, що являють собою завершені, самодостатні комунікативні одиниці, які передають одне поняття, творять семантичну цінність (*my foot!* – так я і повірив! (бреши далі!), *обернулося колесо історії* (сталися зміни), *не варта шкірка вичинки* (марна праця), *далеко куцо́му до зайця* (велика різниця між кимось), *той у плуг, той у луг* (незлагоджено), *що буде, те й буде* (незважаючи ні на що) [18, с. 747].

За граматичними функціями М.П. Кочерган виділяє наступні види ФО [40]:

- дієслівні (*мотати на вус, бити себе в груди, дерти носа, ускочити в халепу, товкти воду в ступі, доливати оливи до вогню, сидіти на двох стільцях, брати бика за роги, співати з чужого голосу, спочивати на лаврах, прибирати до рук, світити ребрами, покласти зуби на полицю, вивести на чисту воду; *chatter like a magpie, sing like nightingale, sell like hot cakes, dance on a volcano, fall on one's feet, carry all before one, let off, live in clover, look out for squalls, kill two birds with one stone, take the plunge, bring dow the house*);*

- субстантивні (*крокодилячі сльози, старий лис, біла ворона, китайська грамота, адамове ребро, морський вовк, одного поля ягода, бабине літо, біла пляма, майстер на всі руки, блудна вівця, рожеві окуляри; *babes and sackings, a dog in the manager, daily bread, a crown of glory, a round peg in a square hole, a**

snake in the grass, the last straw. a break in the clouds, a fine lady, a lounge lizard, a weak sister, the lord of creation);

- прислівникові (*з відкритим серцем, як на долоні, не чуючи землі під ногами, ні в зуб ногою, хоч плач, хоч греблю гати, кури не клюють, аж до неба, без задніх ніг, в одну душу, одним махом, на кожному кроці, через пень колоду, на око, рано чи пізно; for once in a way, in a flash, in the heat of the moment, by word of mouth, neck and crop, rain or shine, by hook or by crook, by leaps and bounds, in a flash, in less than no time, in the twinkling of an eye, in the heat of the moment);*

- ад'єктивні (*кров з молоком, не ликом шитий, ні з лиця ні з росту, гострий на язик, важний на підйом; alive and kicking, as good as gold, as fine as silk, dry behind the ears, quick on the trigger, long in the tooth, high and mighty, dead and buried, free and easy);*

- вигуківі (*от тобі й раз, ні пуху не пера, хай йому грець!, цур тобі!, всіх благ, ну й ну!, от тобі й на, як би не так, чи бач; by George!, my foot!, my eyes!, bless my life!, sakes alive!, draw it mild!, a fine cattle of fish, by the Lord Harry);*

- модальні (*само собою розуміється; any day. by long odds, on the face of it, not by a long chalk);*

- сполучникові (*в міру того як; well and good, bill and coo, sink or swim, not for love or money, cut and come again, like a cat on hot bricks).*

Виходячи з граматичної функціональної характеристики, закономірно вважати, що фразеологізми подібно до слів належать до відповідних частин мови [40, с. 154].

1.3. Основні проблеми гендерних досліджень у лінгвістиці та джерела дослідження гендерно-маркованих фразеологізмів

Перейдемо до з'ясування основних проблем гендерних досліджень у лінгвістиці. Зважаючи на тему студіювання сфокусуємо увагу на трьох аспектах гендерних досліджень: 1) взаємозв'язок між категоріями «гендер», «рід» та

«стать»; 2) вплив феміністської лінгвістики; 3) основні напрямки гендерних досліджень у лінгвістиці.

Взаємозв'язок між категоріями «гендер», «рід» та «стать». Гендерні дослідження – один із актуальних напрямів сучасної лінгвістики, у центрі якого знаходяться культурні та соціальні фактори, які впливають на відношення суспільства до чоловіків та жінок, поведінку індивідів у зв'язку з їх приналежністю до тієї чи іншої статі, стереотипну уяву про чоловічі чи жіночі якості – все те, що стосується проблематики статі із галузі біології у сфері соціального життя.

Одним із найважливіших питань лінгвістичної гендерології є питання визначення рівня та ступеня взаємозалежності між соціокультурною категорією «гендер», з одного боку, граматичною категорією «рід» та біологічною категорією «стать», з іншого. Ці поняття є одними з базових, взаємозумовленими концептами цілісної картини світу.

Дискусія щодо безпосереднього зв'язку граматичного роду з біологічною статтю індивіду чи її відсутності ведеться і у наш час. Вчені наводять різні аргументи у підтримку своєї позиції з цієї проблеми. На думку Е. Прокоша, граматичний рід не має нічого спільного зі статтю – ці дві категорії не зовсім ідентичні, тому що відправною точкою появи роду були відомі фактори, зв'язані з розвитком скотарства серед ранніх індоєвропейців. Назви тварин мали збиране чи родове значення. Форми на а-, відношенні до виду тварин, стали відправним пунктом для жіночого роду [62].

І.Г. Кошева, навпаки, наголошує на зв'язок між граматичною категорією «рід» та біологічною категорією «стать» був особливо чітко виражений на ранніх ступенях розвитку мовних форм [100].

В.В. Потапов наголошує на той факт, що у багатьох індоєвропейських мовах нейтральними словами є слова чоловічого роду, а творення слів жіночого роду походить від слів чоловічого роду. Це є класичним прикладом взаємозв'язку гендерної ознаки і граматичної категорії роду.

Мова, оперуючи родовою категорією, з одного боку, несе ясність у розумінні певного поняття, з іншого боку, указує на віднесення слова/поняття до певної особи – при цьому імпліцитно акцентується соціальний статус референта, що на думку деяких вчених, дискримінує суб'єкта [60].

О. Есперсен у своїй роботі «Філософія граматики» детально розглядаючи такі категорії, як особа, стать та рід. Данський мовознавець наголошував на необхідності у позначенні живих істот мати слова, які нічого б не говорили про їх стать і були б в рівній мірі застосовні до істот чоловічої і жіночої статі [29].

Отже, аналіз різних точок зору щодо співвідношення статі і граматичного роду показує, що дослідники визнають зв'язок цих двох явищ, але відмічають, що даний зв'язок має специфічний характер і залежить від особливостей конкретної мови.

Дослідження мови у межах гендерної парадигми дозволяє описати не тільки антропоцентричну систему мови, але і вивчити можливості її кордони її підсистем, зв'язаних з поняттями «маскулінності» / «фемінності» як дві іпостасі людського буття. Як відмічає В.А. Маслова, «большая часть информации о мире приходит к человеку по лингвистическому каналу, поэтому человек живет более в мире концептов, созданных им же для интеллектуальных, духовных, социальных потребностей, чем в мире предметов и вещей» [45, с. 35]. За допомогою гендеру людство, як індивідуальне і колективне усвідомлення, сприймає та оцінює світ, все різноманіття людських відносин, яке зводиться до розвитку відносин між чоловіком та жінкою.

Вплив феміністської лінгвістики. Варто відзначити, що сучасний напрям гендерних досліджень пов'язаний з появою так званою феміністською лінгвістикою (ФЛ), яка з'явилась у кінці 60-х – початку 70-х років у США та Німеччині. Основоположною у цій сфері досліджень стала робота Р. Лакофф «Мова і місце жінки», що обґрунтувала андроцентричність мови і образу жінки у картині світу, відтворній у мові. До специфіки феміністської критики мови можна віднести її яскраво виражений полемічний характер, залучення до лінгвістичного опису результатів всього спектру наук про людину (психології,

соціології, етнографії, антропології, історії тощо), а також ряд успішних спроб впливати на мовну політику.

У феміністській лінгвістиці виділяють два основні напрями: до першого відносяться дослідження з метою виявлення асиметрії у системі мови, направлені проти жінок (мовний сексизм); другим напрямом стало дослідження гендерних особливостей комунікації в одностатевих та змішаних групах. В основі досліджень лежить гіпотеза про те, що на базі патріархальних стереотипів, зафіксованих мовою, розвиваються різні стратегії мовної поведінки чоловіків і жінок. Головна мета ФЛ – викриття чоловічого домінування у суспільному та культурному житті. Феміністська лінгвістика довела, що мова фіксує картину світу з чоловічої точки зору, тому що вона не тільки антропоцентрична (орієнтована на людину), але й андроцентрична (орієнтована на чоловіка) [36].

Найбільших успіхів ФЛ досягла в області феміністської реформи мови та в спробах впливу на мовну політику держави. Результатами феміністської критики мови стали деякі зміни мовної норми. Більше всього інновацій зазнав лексичний склад мови – феміністки запропонували ввести у лексикон нові слова, що краще описують жінок та їх відношення, власне жіночу сутність. У правових та офіційно-ділових текстах зараз прийнято завжди позначати особу відповідно до статі (до теперішнього часу у такому стилі листа пропонувалась чоловіча форма: *der Professor / die Professor, der Referendar / die Referendarin* (з німецької: професор / професорка, референт / референтка), *actor / actress* (з англійської: актор / акторка) тощо. У Німеччині з 1980 року прийнято лише одне офіційне звернення до представниць жіночої статі – Frau. В англійських країнах до жінок у діловому дискурсі прийнято звертатися як Ms. (замість вельми розповсюджених раніше форм Mrs. чи Miss) з метою ігнорування сімейного стану жінки.

Прагнення феміністської лінгвістики змінити норми мови і власне мовну систему викликали широкий резонанс та міждисциплінарну дискусію, що в свою чергу сприяло розвитку гендерних досліджень. Свідоме нормування мови

у деяких прикладних галузях, таких як політичний дискурс, стиль ділового листа та спілкування, безумовно, є цілком виправдані й необхідні. Феміністська критика мови сприяла удосконаленню методів дискурсійного аналізу, ініціювала створення нових дискурсійних практик, що значно полегшило вирішення низки проблем міжкультурного і міжгрупового спілкування. ФЛ розширила трактовку традиційних концептів «мовної поведінки» та «значення». Дослідження гендерних асиметрій у мові сприяло і більш глибокому вивченню словоутворювальної і номінативної систем мови, а також культурних стереотипів фемінності та маскулінності у цілому. Феміністська лінгвістика удосконалила лінгвістичний інструментарій, «відшліфувала» методи інтроспекції, методики для вивчення комунікативної інтеракції, що сприяло посиленню міждисциплінарності всього гуманітарного знання.

Основні напрямки гендерних досліджень у лінгвістиці. Проблема гендерного аспекту національної мови в пострадянському мовознавстві вперше була порушена В.М. Телією, яка запропонувала методику лінгвокультурного аналізу гендерно маркованих концептів на матеріалі найчастіше експлуатованого концепту «жінка». На думку науковиці, «однією з базових процедур лінгвокультурологічного аналізу є попередня ідеографічна параметризація самого концепту за його частинами, які віддзеркалюють усі сутності жінки: природно-фізичні, фізіологічні, психологічні та інтелектуальні (такі, наприклад, як вік, зовнішність, риси характеру, пов'язані з належністю саме до цього «роду людського», особливості розуму), соціально-статусні, рольові тощо. Для побудови на цій основі концептуального каркасу, на який і «накладаються» способи номінації тих чи інших властивостей жінки, важливо виділити і таксономічні сітки всередині кожного з параметрів» [80, с. 261-262].

Спираючись на теоретичні засади В. Телії, І. Зикова розширює параметри процедури і термінологічний каркас концептуального аналізу, зазначаючи, що «всередині головної концептуальної основи можна виділити рід субконцептів, які розкривають найбільш релевантні фокуси концептуалізації ціннісних

орієнтирів гендерної картини світу. Субконцепти можуть бути простими і складними, які містять два і більше концептуальних складників» [31, с. 132].

На сучасному етапі вже з'явилась низка публікацій, в яких робиться спроба системного осмислення та опису мови у зв'язку з феноменом статі, створення теоретичної моделі гендеру і виробляється систематизація методологічних підходів для дослідження проблеми гендеру у мовознавстві. Питання, які пов'язані з розробленням методики лінгвістичного дослідження гендеру, створення інструментарію гендерних досліджень, є найголовнішими у вітчизняній лінгвістиці. Виділяють шість основних напрямків гендерних досліджень [37]:

- 1) соціолінгвістичні гендерні дослідження;
- 2) феміністська лінгвістика;
- 3) власно гендерні дослідження, які вивчають мовну поведінку чоловіків та жінок;
- 4) дослідження маскуліності (наймолодший напрям, який виник у кінці ХХ століття);
- 5) психолінгвістичні дослідження (у межах цього напрямку проводяться роботи у галузі нейролінгвістики, вивчення онтогенезу мовлення, сюди ж відносяться і біодетерміністський напрям, предметом дослідження якого є когнітивні особливості між чоловіками і жінками та їх прояв у мовленні);
- 6) кроскультурні, лінгвокультурологічні дослідження, які враховують гіпотезу гендерних субкультур.

Всі ці напрями мають багато спільного, тому що для всіх перерахованих груп характерна подібна проблематика та об'єкт дослідження. По-перше, як правило, об'єктом дослідження стають взаємовідношення мови та статі, а саме яким чином стать маніфестується в мові – номінативна система, лексика, синтаксис, категорія роду тощо. Основною метою таких досліджень є опис і пояснення того, як виявляється стать у мові, які оцінки приписуються в мові чоловікові та жінці, в яких семантичних сферах вони найбільш розповсюджені. По-друге, метою гендерних досліджень у мові може бути вивчення мовленнєвої

поведінки представників обох статей. По-третє, треба особливо відмітити, що часто гендерні дослідження в мовознавстві носять міждисциплінарний та зіставний характер. По-четверте, практично кожна область лінгвістики може бути розглянута з гендерних позицій. По-п'яте, гендерна проблематика в мовознавстві носить яскраво виражений практичний характер, а саме у межах цієї дослідницької парадигми була здійснена найбільша кількість спроб у межах планування та реформування мови [38].

Дослідження гендерного фактору ведуться на різних мовних рівнях. Аналізу підлягають фонетичні явища (роботи Т.Т. Медведева, В.В. Потапова [46, 60]); граматичні явища (S.U. Philips [104]); лексика, дискурсивні стратегії, категоризація (К. Мишар-Маршаль, D. Cameron [48, 96]).

Цілком закономірною є поява з початку ХХІ століття низки наукових праць, присвячених гендерному аспекту фразеології певних національних мов.

А.Д. Рейхштейн узагальнює всі дослідження за такими напрямками:

- за характером та числом мов, що зіставляються: 1) споріднені (групи та пари); 2) віддалено-споріднені (в основному пари); 3) неспоріднені (пари, ряди, групи); 4) змішані ряди;

- за характером ФО, що зіставляються: 1) група ФО з однотипною структурою й функцією: дієслівно-іменні, компаративні, тавтологічні прислів'я; 2) група ФО, що включає семантично однотипний гендерний компонент; 3) група ФО з доотипним сигніфікативним значенням, наприклад, ФО зі значенням «роль у родині»;

- за характером явищ, що зіставляються: 1) граматичні властивості ФО; 2) лексичний (компонентний) склад ФО; 3) фразеологічна семантика та семантичні відносини у фразеологічній системі, наприклад: фразеологічна синонімія, антонімія, полісемія, характер образності; 4) стилістичні характеристики і явища у фразеології, наприклад: стилістичні особливості функціонування окремих фразеологічних груп; 5) кількісні характеристики фразеології, наприклад: кількість компонентів у ФО, уживаність у мові.

- аспектна співвіднесеність ФО, тобто співвіднесеність їхнього компонентного складу та граматичної організації, має для німецької, англійської, української та італійської мов тільки непрямий, структурно-семантичний характер, оскільки для змішаних родів мов безпосередня матеріальна тотожність лексичних компонентів та граматичних структур нетипова;

- функціонально-значеннєва співвіднесеність ФО різних мов означає в ідеалі тотожність семного складу та додаткових конотацій у сукупному змісті ФО, які зіставляються.

Комбінація аспектної та функціонально-значеннєвої тотожності дає міжмовні фразеологічні еквіваленти [63].

Аналіз стану гендерних досліджень у мовознавстві, як відмічають Д.О. Добровольський та А.В. Кириліна, показує, що вони є досить гетерогенні – це пов'язано з неоднорідністю їхньої методологічної бази [25; 38].

Таким чином, гендерні дослідження актуальні у різних галузях лінгвістики і є невід'ємною частиною культури і соціального розвитку суспільства.

Особливості фразеологічного значення. Гендерний компонент у семантиці фразеологічних одиниць. Проблеми фразеологічного значення були предметом розгляду в роботах В.П. Жукова, А.М. Каплуненка, О.В. Куніна, В.М. Телії, І.І. Чернишової [30; 34; 42; 80; 89].

Фразеологічному значенню притаманні певні специфічні властивостями, які відрізняють його від лексичного і дозволяють виділити як самостійне поняття, яке розкриває сутність фразеологічної системи.

Основною відмінністю фразеологічного значення від лексичного є узагальненість семантики всього фразеологізму в цілому, не зважаючи на чи є вона повністю чи частково немотивованою значенням складаючих її компонентів. Наступною відмінністю фразеологічного значення від лексичного на відміну від значення ідентичних йому слів-синонімів полягає в тому, що семантика багатьох ФО відрізняється помітним посиленням ступеня

інтенсивності прояви ознаки, дії, наприклад: *виходити з себе* – не тільки «дратувати», а й приводити до стану сильного роздратування. З тим тісно зв'язані ще дві відмінні ознаки фразеологічного значення від лексичного. По-перше, відображення у семантиці фразеологізмів певної експресії, по-друге, збереження образності, отриманої у процесі метафоричного переосмислення вільного словосполучення – воно і дозволяє ФО виконувати у мові образно-виразну функцію [88, с. 9].

Складність лексичної семантики та різноманіття семантичних класів слів не виключає виділення лексичного значення слова, що дало можливість установлення різновидів цього значення. Виділення фразеологічного значення дає можливість встановити його основні різновиди: ідіоматичне значення, ідіофразеоматичне значення і фразеоматичне значення відповідно до трьох класів фразеологічних одиниць (ідіоматика, ідіофразематика та фразеоматика). Ці значення входять до фразеологічної мікросистеми мови і дають можливість виділення їхніх різновидів згідно структурно- семантичних особливостей ФО кожного класу. Як зазначає О.В. Кунін, специфіка значення ФО, як правило, встановлюється на семантичній основі, не беручи до уваги їхніх структурних особливостей [42, с. 136-138].

Для визначення фразеологічного значення важливе поняття «інваріант інформації». І.С. Нарський розуміє під інваріантом інформації «те, що міцно зберігається під час перетворення інформації» [50].

О.В. Кунін розглядає *фразеологічне значення* як «інваріант інформації, який виражається семантично ускладненими одиницями мови, які не виникають за породжуваними структурно-семантичними моделями змінних поєднань слів». Такий розгляд фразеологічного значення дає змогу визначити три його основні різновиди: ідіоматичне, ідіофразеоматичне і фразеоматичне значення.

Під *ідіоматичним* значенням розуміють інваріант інформації, який виражається окремооформленими одиницями мови з повним чи частково переосмисленими значеннями.

Ідіофразеоматичне значення розглядається як інваріант інформації, виражений окремооформленими одиницями мови, які, з одного боку, мають буквально, але ускладнене значення, а з іншого, являють собою їхніми дериватами, повністю переосмисленими.

Фразеоматичне значення – це інваріант інформації, який виражається окремооформленими одиницями мови з непереосмисленим, але ускладненим значенням, наприклад: *better late than never* (краще пізно, ніж ніколи), *pay attention* (звернути увагу), *pay a call* (відвідувати) [42, с. 140-141].

О.В. Кунін виділяє у складі фразеологічного значення три аспекти: сигніфікативний, денотативний та конотативний. Деякі лінгвісти вважають, що виділення цих аспектів можливе лише теоретично – у реальній мовленнєвій діяльності вони злиті воедино. Детальніше виділення того чи іншого аспекту реалізується під час оказіонального використання фразеологічних одиниць [42, с. 175].

Розглянемо кожний аспект фразеологічного значення окремо.

Н.І. Кондаков розглядає сигніфікативний аспект фразеологічного значення як «відображена у нашій свідомості сукупності властивостей, ознак та відношень предметів, основою яких є розпізнавальні суттєві властивості, ознаки й відношення» [39, с. 537].

О.В. Кунін дає таке визначення денотативному аспекту фразеологічного значення – «це обсяг поняття, яке реалізується на основі виокремлення мінімуму узагальнених ознак денотату» [42, с. 175]. Таким чином, денотат, на відміну від денотативного значення, є екстралінгвістичною категорією, об'єктом пізнавальної діяльності людей. Ознаки денотату, які виділяють у результаті абстрагованої діяльності мислення і зафіксовані в одиницях мови, знаходять відображення у словникових дефініціях і можуть бути як істотними, так і нереальними, але завжди достатніми для ідентифікації об'єкта. Ознаки, які виділяють у результаті співвіднесеності внутрішньої форми з поняттями чи судженнями, не завжди знаходять відображення у словникових дефініціях, а

часто фіксуються в етимологічних коментарях, наприклад, *hit below the belt – to strike unfairly*.

В.М. Телія розглядає конотацію як «семантичну сутність, яка узуально чи okazіонально входить до семантики мовних одиниць і виражає емотивно-оцінне і стилістично марковане відношення суб'єкта мови до дійсності під час її позначення у висловлюванні, яке має експресивний ефект» [80, с. 5].

До конотації також входять емотивний, експресивний та оцінний компоненти. І.В. Арнольд включає до її складу також і стилістичний компонент [3, с. 105].

Розглянемо кожен з компонентів конотації.

Емотивність – це емоційність у мовному переломленні, тобто почуттєва оцінка об'єкту, вираження мовними чи мовленнєвими засобами почуттів, настроїв, переживань людини. Емотивність завжди експресивна і оцінна. Негативна оцінка у англomовній лексикографії та фразеології позначається поміткою *derog* (= derogatory), *impol* (= impolite), *taboo / vulg* (=vulgar).

Експресивність – це зумовлені образністю, інтенсивністю чи емотивністю виразно-зображувальних якостей слова чи фразеологізму.

Є.І. Шейгал зазначає, що треба розмежувати інтенсивність як ономазіологічну категорію, яка називає ступінь ознаки, і експресивність як функціональну категорію впливу, яка забезпечує інтенсивність сприйняття інформації [91, с. 40]. Образність, інтенсивність і емотивність можуть породжувати експресивність як поодинокі, так і у різних комбінаціях.

Оцінка – це об'єктивно-суб'єктивне чи суб'єктивно-об'єктивне відношення людини до об'єкту, виражене мовними засобами експліцитно чи імпліцитно. Оцінка, виражена експліцитно, якщо хоч би один компонент ФО є оцінним чи її внутрішня форма носить оцінний характер. Якщо всі компоненти ФО є безоцінні і її внутрішня форма стерта, то оцінка є імпліцитною.

Всі ці компоненти конотації можуть зустрічатися разом у різних комбінаціях чи бути відсутніми.

В.М. Телія пропонує розглядати значення ФО у вигляді ієрархічно упорядкованої моделі, до складу якої входять семантичні макрокомпоненти:

1) дескриптивний (відповідає за об'єктивний зміст, відображене у значенні ФО);

2) оцінний макрокомпонент, який відображає інформацію про цінність гюзначуваного ФО, прийняту у картині світу даного національно культурного суспільства;

3) мотиваційний (співвідноситься з тим феноменом, який вважають переосмисленим значенням словосполучення або його образно- мотивуючою основою);

4) емотивний (об'єднує у собі інформацію емоційного окрасу ФО);

5) стилістичний (нормативно регламентує вибір ФО, наголошуючи на соціальні взаємовідносини комунікантів);

6) граматичний макрокомпонент значення – це сукупність всіх даних про фонетичні, морфологічні та синтаксичні форми ФО і про зміст цих форм [80, с. 31].

На думку В.М. Телії, існують тема-рематичні відношення у структурі ФО. Дескриптивний макрокомпонент значення ідіоми розглядається як своєрідна «тема» по відношенню до інших макрокомпонентів значення ФО: «думается, что содержание этого макрокомпонента можно уподобить фундаменту: он как бы скрыт от непосредственного восприятия, но несет на себе всю грамматическую конструкцию ФЕ вместе с «архитектурным» ее оформлением – макрокомпонентами, дополняющими дескрипцию вычлененного элемента действительности». Інші макрокомпоненти ФО являють собою своєрідну «рему» – розкриття цельнооформленого фразеологічного значення визначається направленням від відомого до невідомого, від загального до часткового, від об'єктивного до суб'єктивного [там само].

Отже, під фразеологічним значенням розуміють інваріант інформації, який виражається семантично ускладненими, окремооформленими одиницями мови, що не утворюються за породжувальними структурно- семантичними

моделями перемінних поєднань слів. Вивчення типів значення у сфері фразеології важливе як для теорії фразеології, так і для прогресу науки про мову у цілому.

Аксіоматичним стало положення про те, що фразеологічний фонд мови визначає універсальність і характерні особливості будь-якої конкретної національної картини світу, що в його невичерпних надрах ми можемо дізнатися про побут того чи іншого народу, про його традиції і звичаї, про етикет поведінки, моральні настанови тощо. Безперечно цей факт робить фразеологію досить перспективною і багатообіцяючою з погляду гендерних досліджень.

І.В. Зикова зазначає, що «фразеологізми – це душа будь-якої національної мови, у яких неповторним чином виражається культурна своєрідність народу, і тому вони становлять надзвичайно цінне джерело знань про особливості концептуалізації тендеру в свідомості носіїв тієї чи іншої мови» [31, с. 131].

Концепти «жінка» та «чоловік» належать до базових концептів культури, а тому онтологізуються й реконструюються відповідно до усталеного розуміння цих понять: зміст досвіду і знання, зміст результатів усієї людської діяльності і процесів пізнання світу являють собою систему смислів або «квантів знання», які становлять концепти або «згустки культурного середовища у свідомості людини» [73, с. 13]. Під концептуалізацією тендеру розуміють культурні категорії маскулінності та фемінності, процес еволюційного розвитку найдавнішої архетипічної опозиції «чоловік – жінка».

Гендерний компонент взаємодіє із всіма компонентами у семантиці ФО – він може бути наявним у дескрипції, мати прояв в емотивному та оцінному компонентах. Складність його аналізу полягає у тому, що гендерний компонент може бути «розсіяним» у всіх інших компонентах фразеологічного значення, у випадку відсутності у дескрипції експліцитної семи, яка вказує на денотат чоловічої чи жіночої статі, а також враховувати імпліцитне вираження тендеру у значенні ФО.

Звернімо увагу на особливості реалізації гендерного компоненту у ФО. Ці особливості зумовлені цілою низкою причин:

1) семантичним ускладненням ідіом (ідіоми являють собою продукти особливого роду вторинної номінації, у процесі якої взаємодіють дві системи ознак – ознаки номінативного замислу та ознаки, які відносяться до метафоричного засобу її втілення);

2) нейтралізацією граматичної категорії роду у ФО, що зумовлено важкою семантичною структурою;

3) особливостями узгодження синтагматичним ланцюгом у мовному висловлюванні, яке виражається у різних мовах по-іншому;

4) відсутністю чітких критеріїв добору фразеологічного матеріалу для дослідження гендерного фактору [80].

Перша спроба визначення способів реалізації гендерного компоненту в англійських ФО була здійснена О.В. Куніним [42], який відмітив, що у семантичній структурі фразеологізму можуть бути виділені граматичні семи – макроелементи та мікроелементи граматичного значення. До макроелементів відносяться категоріальні семи найбільш узагальненого граматичного значення, наприклад семи, які означають дію, предметність. До складу мікроелементів входять семи, що означають число, рід та відмінок, активний та пасивний стан.

З точки зору гендерних досліджень найбільший інтерес становлять семи, що позначають родову ознаку. Семи роду, як відзначає О.В. Кунін, бувають трьох видів: чоловічого, жіночого та середнього, а також можуть бути виражені як експліцитно (чоловічий рід: *the blue-eyed boy* (улюбленець), *a man about the town* (світська людина, багатий гульвіса, марнотратник життя, жуїр); середній рід: *the olive branch* (оливкова гілка, символ миру, спроба до примирення); жіночий рід: *a golden girl* ‘дівчина, яка має успіх, кумір’, *a woman of the world* ‘1. жінка, яка має великий досвід, 2. світська дама’), так і імпліцитно (жіночий рід: *a dolly bird* ‘гарненька, гарно вбрана дівчина’; чоловічий рід: *a blue coat* ‘солдат, моряк’). Експліцитне вираження граматичної семи роду ФО зумовлене наявністю у її структурі іменника, який вказує на людину чоловічої чи жіночої

статі, наприклад, man, boy, girl, lady і т. д. Якщо у структурі ФО є іменник, який вказує на неістоту, він розглядається як індикатор середнього роду.

Гендерний компонент у семантиці фразеологізмів впливає на адекватне відображення ідіомами культурних концептів маскулінності та фемінності, їхньому мовному вираженню, а також розкриває їхній неоднаковий вплив на концептуалізацію гендеру у свідомості носіїв мови.

Характеристика матеріалу дослідження. Критерії добору. Вивчення структурно-семантичних особливостей ФО пов'язано з певними труднощами, які зумовлені багатьма причинами. Варто вказати на семантичну складність ФО, бо вони є продуктом особливого роду вторинної номінації, у процесі якої взаємодіють дві системи ознак – ознаки номінативного задуму та ознаки, що відносяться до метафоричного засобу його втілення [80].

Існують такі критерії добору гендерно-маркованих ФО:

1. Семантичний принцип, відповідно до якого матеріал відбирають за гендерними маркерами семантики. Це – фразеологічні одиниці, у дефініції яких є слова, що вказують на особу чоловічої чи жіночої статі, наприклад: a red coat (червоний мундир, англійський солдат), a dolly bird (гарненька, гарно вбрана дівчина), a blue coat (солдат, моряк), an unappreciated blessing (незаміжня жінка, стара діва), a dry bob (учень, що займається легкою атлетикою);

2. Структурний принцип (матеріал відбирають за гендерними маркерами структури, а саме ФО, опорними компонентами структури яких є слова, що позначають особу чоловічої чи жіночої статі), наприклад: a strong man (рішуча людина), a gay Lothario (донжуан, ловелас), a gentleman of the road (заст. «лицар великої дороги», розбійник з великої дороги), a Jack the Lad (самовпевнений і не дуже серйозний молодий чоловік, який не звертає увагу на думку інших людей), the leading lady (театр. «провідна акторка», акторка на перших ролях), sister Anne (вірна, віддана подруга), a woman of honour (чесна, порядна жінка); язиката Феська (балакуча жінка), страшків син (боязка, ляклива людина), великий пан (поважна особа з якою треба рахуватися), як переїжджа сваха (людина, що часто міняє свої місце проживання).

В основу нашого дослідження покладений структурний принцип добору гендерно-маркованих фразеологічних одиниць.

До гендерно-маркованих фразеологічних одиниць, відібраних за структурним принципом, ми віднесли ФО, що мають у своєму складі такі компоненти: *boy, girl, man, woman, guy, lad, Mr., Mrs., Mistress, gentleman, lady, king, queen, mother, father, daughter, son, sister, brother, aunt, uncle, wife, husband, grandmother, grandfather, widow, widower*, власні імена *Tom, Jack, John, Johnatan, Harry, Sam, Willy, Jane*; *баба, пан, пані, батько, .мати, брат, сестра, син, дівка, свояк, свекор, сват, антропонімії (укр. Марко, Хома, Иов, Гнат, Афіна, Варвара, Палажка. Феська. Христя)*.

Емпіричну базу дослідження склала картотека 693 ФО з гендерним компонентом (з них 542 ФО в англійській мові та 151 в українській мові). Ступінь ідіоматизації фразеологізмів не враховувався під час відбору, і з поміж них презентовані різні типи (за термінологією М.М. Шанського фразеологічні зрощення (ідіоми), значення яких не мотивовано з погляду сучасного стану мови; фразеологічні єдності, які зберігають прозору внутрішню форму, фразеологічні сполуки, утворені в результаті обмеженого сполучення слів, фразеологічні вирази, які використовуються як готові мовні одиниці з постійним лексичним складом і певною семантикою). З погляду структурних типів матеріал дослідження обмежений ФО з опорним компонентом-іменником.

Під час дослідження кожна ідіома проаналізована за допомогою фразеологічних словників, проведений компонентний аналіз та здійснено групування досліджуваних ФО.

Висновки до розділу 1

Аналіз літератури з проблеми дає змогу зробити ряд ключових висновків:

1. Фразеологізмами називаються одиниці мови, що використовуються для побудови мовленнєвих висловлювань і відтворюються у готовому вигляді і які мають загалом постійне і незалежне від контексту значення. Фразеологічна

одиниця володіє метафоричністю, образністю, експресивно-емоційним забарвленням.

2. Існує безліч концепцій і поглядів на класифікацію одиниць фразеологізмів: одні систематизують ФО за принципом злиття компонентів і підрозділяють їх на зрощення фразеологізмів (абсолютно невідривні, стійкі поєднання, загальне значення яких не залежить від значення складових їх слів), єдність фразеологізмів (стійкі поєднання слів, в яких за наявності загального переносного значення виразно зберігається ознаки семантичної подільності компонентів) і поєднання фразеологізмів (стійкі звороти, до складу яких входять слова зі вільним та зв'язаним значенням); інші розглядають фразеологічні одиниці з точки зору їх структурних типів: одновершинні (звороти, до складу яких входить одна повнозначна й одна службова лексема або одна повнозначна та дві чи три службові лексеми), ФО зі структурою підрядного чи сурядного словосполучення, з частково предикативною структурою, зі структурою підрядного речення, номінативно-комунікативні ФО, зі структурою простого чи складного речення, еквіваленти речення; треті систематизують ФО за граматичними функціями: дієслівні, субстантивні, прислівникові, ад'єктивні, вигуківі, модальні, сполучникові. Також вельми поширеною серед вітчизняних і зарубіжних учених є класифікація одиниць фразеологізмів, заснована на їх етимології.

3. Гендерні дослідження є актуальним напрямом сучасної гуманітарної науки, у центрі якого знаходяться як культурні, так і соціальні фактори, що впливають на відношення соціому до чоловіків та жінок, поведінку індивідів у зв'язку з їх приналежністю до тієї чи іншої статі. Для сучасної лінгвістичної гендерології специфічним є міждисциплінарний підхід стосовно досліджень, з одного боку, та соціолінгвістичними, психолінгвістичними, кросскультурними і лінгвокультуроологічними, з іншого, – ці області знань взаємодіють і доповнюють одна одну. Дослідження гендерного фактору ведуться на різних мовних рівнях. Аналізу підлягають фонетичні, граматичні явища, лексика. дискурсивні стратегії, категоризація.

4. Фразеологічне значення – інваріант інформації, яка виражається семантично ускладненими, окремооформленими одиницями мови, що не виникають за породжуваними структурно-семантичними моделями змінних поєднань слів. У складі фразеологічного значення виділяють три аспекти: сигніфікативний (відображена у нашій свідомості сукупність властивостей, ознак та відношень предметів, основою яких є розпізнавальні суттєві властивості, ознаки й відношення), денотативний (обсяг поняття, яке реалізується на основі виокремлення мінімуму узагальнених ознак денотату) та конотативний (семантична сутність, яка узуально чи okazіонально входить до семантики мовних одиниць і виражає емотивно-оцінне і стилістично марковане відношення суб'єкта мови до дійсності під час її позначення у висловлюванні, яке має експресивний ефект). Гендерний компонент у семантиці фразеологізмів впливає на адекватне відображення ідіомами культурних концептів чоловічності та жіночності, їхньому мовному вираженню, розкриває їхній різний вплив на концептуалізацію тендеру у свідомості носіїв мови. Гендерний компонент може бути наявним у дескрипції, проявлятися в оцінному й емотивному компонентах фразеологічного значення. Він відіграє важливу роль у семантиці ідіоми, а саме структурує образ та формує внутрішню форму фразеологізму.

5. Емпіричну базу дослідження склала картотека 693 ФО з гендерним компонентом в англійській та українській мовах. З погляду структурних типів матеріал дослідження обмежений ФО з опорним компонентом-іменником. В основу нашого дослідження покладений структурний принцип добору мовного матеріалу, що передбачає відбір ФО, опорними компонентами структури яких є слова, що позначають особу чоловічої чи жіночої статі: boy, girl, man, woman, guy, lad, Mr., Mrs., Mistress, gentleman, lady, king, queen, mother, father, daughter, son, sister, brother, aunt, uncle, wife, husband, grandmother, grandfather, widow, widower, власні імена (Tom, Jack, John, Johnatan, Harry, Sam, Willy, Jane); баба, пан, пані, батько, мати, брат, сестра, син, дівка, свояк, свекор, сват, антропонімії (Марко, Хома, Йов, Гнат, Афіна, Варвара, Палажка, Феська,

Христя). Під час дослідження кожна ідіома проаналізована за допомогою фразеологічних словників, проведений компонентний аналіз та здійснено групування ФО, що досліджуються.

РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТИПИ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З ГЕНДЕРНИМ КОМПОНЕНТОМ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

2.1. Фразео-семантичні області фразеологічних одиниць з гендерним компонентом в англійській мові

Фразеологічні одиниці беруть активну участь в об'єктивації різних понять, які є частиною ціннісної картини світу. Як один зі способів відображення бачення навколишнього світу, ФО з гендерним компонентом виражають відношення до багатьох можливих реалій, так чи інакше пов'язаних з життєдіяльністю людини.

Спроби класифікації фразеологічних одиниць за тематичним принципом здійснювалися різними лінгвістами. Найбільш відомі з них контекстологічна класифікація Н.М. Амосової, структурно-семантична класифікація О.В. Куніна та функціональна класифікація І.І. Чернишової [1; 42; 89].

Вважаємо, що для проведення аналізу на засадах виділення фразео-семантичних областей доцільно звернутися до принципів структурно-семантичної класифікації фразеологічних одиниць О.В. Куніна [42]. Отже, у результаті аналізу фактичного матеріалу виділені такі фразео-семантичні області (ФСО) з семою чоловічого та жіночого родів: «Рід занять», «Характер», «Соціальний статус», «Поведінка», «Прізвиська», «Релігія», «Родинний зв'язок», «Зовнішність», «Кохання», «Розум та мудрість». Кількісна характеристика ФСО, в об'єктивізації яких беруть участь ФО з гендерним компонентом, подана нижче (див. Таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

**Кількісна характеристика ФСО, до складу яких входять
фразеологізми з гендерним компонентом в англійській мові**

№	ФСО	Кількість ФО	%	Приклад
1	Рід занять	234	43,2	a man of law (адвокат, юрист), a man of science (вчений), a secret-service man (агент-розвідки), a woman of letters (письменниця), a principal girl (провідна акторка, акторка на перших ролях), a son of Neptune (моряк), Jack Tar (англійський матрос), a Peter Funk (особа, що робить фіктивні надбавки до ціни на аукціоні).
2	Характер	143	26,4	a woman of honour (чесна, порядна жінка), Sister Anne (вірна подруга), a man of iron (людина з залізною волею), a Paul Pry (людина, що всюди сує свого носа), as jolly as a sandboy (дуже веселий)
3	Соціальний статус	48	8,9	a man of mark (відома людина), a made man (людина, що досягла солідного становища в суспільстві), a man of rank (людина високого звання), Mr. Big (дуже впливова особа); lady (або woman) of condition (жінка, що займає високе суспільне становище)
4	Поведінка	40	7,4	a gay Lothario (донжуан, ловелас), a lady of pleasure (розпусниця), a fine lady (витончена світська дама), an old wife (кумаса, пліткарка), a confidence man (шахрай)
5	Прізвиська	21	3,9	Tommy Atkins (прізвисько англійського солдата), the Mistress of the Adriatic «володарка Адріатики» (прізвисько Венеції); Brother (або Uncle) Jonathan (янкі, прізвисько американців); the Mother of Parliaments («мати парламентів», англійський парламент), father Abraham («батько Авраам», так називають президента США Авраама Лінкольна)
6	Релігія	20	3,7	Father Superior (настоятель церкви, ігумен монастиря), a man of God (духовна людина), a sister of mercy (черниця, сестра милосердя), Prince of the Church (кардинал), the King of Glory (Бог, Христос)
7	Сім'я	14	2,6	a full sister (рідна сестра), bachelor's wife (мрія холостяка), family man (сімейна людина, зразковий сім'янин), John Thomson's man (чоловік, якого дружина тримає під каблуком), Mr. Right (майбутній чоловік, наречений), Miss Right (майбутня дружина, обраниця)
8	Зовнішність	9	1,7	a glamour girl (красуня), Tom Thumb (карлик),

№	ФСО	Кількість ФО	%	Приклад
				Jack Sprat (карлик), a slip of a boy (худенький чи стрункий хлопчик), she's got it (вона дуже приваблива зовні)
9	Кохання	7	1,3	a fancy man (коханець), queen of hearts (володарка сердець), Strephon and Phyllis (закохана сентиментальна парочка), one's best girl (кохана), one's young man (кавалер)
10	Розум та мудрість	6	1,1	a man of wisdom (мудрець, мудра людина), a man of sense (розумна людина), a man of talent (талановита розумна людина), Jack (Tom) of Bedlam (божевільний), lad (man) of wax (дуже розумний хлопець, сама досконалість)
	Всього	542	100	

Найчисельнішою є ФСО «Рід занять», яка складається з 234 ФО, тобто 43,2 % від загальної кількості одиниць вибірки. На третину менше, а саме, 143 ФО увійшли до ФСО «Характер» (26,4 %). Наступна пара ФСО «Соціальний статус» та «Поведінка» репрезентована 48 ФО та 40 ФО відповідно (8,9 % та 7,4 %) від загальної кількості одиниць вибірки в англійській мові. Ранжовані у наведеній вище таблиці дані свідчать про переважання ФО з фразео-семантичних областей, що асоціюються з поняттями, які характеризують людину за соціальною ознакою (див. Рис. 2.1.).

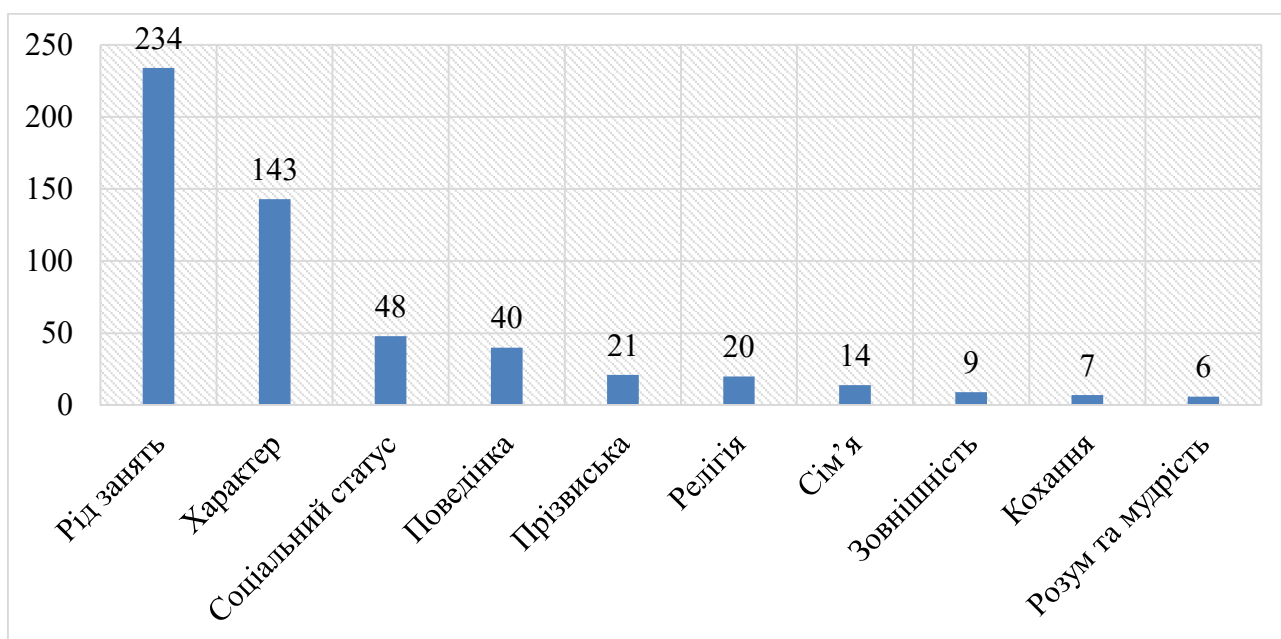

Рис. 2.1. Кількісний розподіл гендерно-маркованих ФО за ФСО в англійській мові

Незважаючи на встановлені кількісні переваги окремих груп ФСО доцільно розглянути структуру кожної з них більш детально.

2.2. Структурні типи фразеологічних одиниць з гендерним компонентом в англійській мові

Характеристика ФО фразео-семантичної області «Рід занять». Як свідчать отримані дані фразеологічні одиниці ФСО «Рід занять» є моносемічними, наприклад: *a career man* «професійний дипломат», *a secret-service man* (агент-розвідки), *a woman of letters* (жінка-літератор), *a principal girl* (провідна акторка).

ФО з гендерним компонентом номінують представників різних професій. Найбільш численними є ФО-номінації осіб, що займаються злочинною діяльністю: *a gentleman of fortune* (авантюрист, шукач пригод; пірат), *a gentleman of the road* (розбійник з великого шляху), *a hold-up man* (бандит, нальотчик), *a woman of the streets* (повія), *a girl of the town* (хвойда), *a girl of ease* (шльондра). Не поступаються за популярність представники творчих професій *a woman of letters* (письменниця), *the leading lady* (провідна акторка), *gaiety girls* (актриси вар'єте), *a man of the pen* (літератор, вчений), *a space man* (позаштатний журналіст), *a man of letters* (письменник, людина науки), *a man of science* (науковець), *a man of business* (комерсант), *a city man* (фінансист), *a Peter Funk* (спільник аукціонера, що робить фіктивні надбавки до ціни), *Tom Tailor* (кравець), *a man of stitches* (кравець), *the ninth part of a man* (поганий кравець). Професія моряка також є затребуваною у фразеологічних формах: *Jack tar* (матрос), *a man-of-war's man* (військовий моряк), *a son of Neptune* (син Нептуна, моряк). Не лишає байдужими авторів фразеологізмів фах юриста: *a man of law* (адвокат, юрист), *a gentleman of the long robe* (юрист, суддя). Поодинокі представлені ФО – найменування представників інших професій: *a medical man* (медик, лікар), *a menage man* (мандрівний торговець), *a career man*

(професійний дипломат), *a secret-service man* (агент-розвідки), *men of light and leading* (діячі культури), *a ship's husband* (уповноважений, що розпоряджається судном за дорученням власника), *a come-on man* (десятник, доглядач у в'язниці), *a son of the spigot* (шинкар, трактирник).

Варто зазначити, що чоловічі власні імена відіграють значну роль у формуванні семантики вказаної ФСО і складають близько 15% від загальної кількості ФО. Так, власні імена зустрічаються у структурі таких ФО: *Jack Ketch* (кат; за ім'ям англійського ката XVII ст.). Ряд номінацій містять імена богів, що роблять найменування професій образними та експресивними: *a son of Neptune* (син Нептуна, моряк), *a son of Mars* (син Марса, військовий), *a son of Muses* (вихованець муз, поет).

Отже, фразеологічні одиниці з семою чоловічою роду у представленій ФСО становлять 189 одиниць або 80,7 % від загальної кількості ФО, зокрема: *a man-of-war's man* (військовий моряк), *a hold-up man* (бандит). ФО з семою жіночого роду складають 45 одиниць, тобто 19,3% відповідно: *a principal girl* (провідна акторка), *a necessary woman* (покоївка), *a woman of letters* (письменниця).

Характеристика ФО фразео-семантичної області «Характер». У кількісному відношенні ФО з гендерним компонентом ФСО «Характер» нараховують 143 ФО або 26,4% від загальної кількості одиниць суцільної вибірки. Переважна кількість одиниць є моносемічними, зокрема: *sister Anne* (вірна, віддана подруга), *a woman of honour* (чесна, порядна жінка), *a man of few words* (небагатослівна людина), *a man of ideas* (кмітлива людина).

Насамперед, треба зазначити, що чітких закономірностей, що пов'язані з фразеологічною фіксацією певних рис характеру визначено не було. Однак часто зустрічаються ФО з гендерним компонентом, що номінують такі риси людського характеру, як: мужність, зокрема, *a man of spirit*, *a man of courage*, *a man of his hands* (хоробра, мужня людина); рішучість – *a man of decision*, *a strong man* (рішуча людина), *a man of action* (людина дії, енергійна людина), воля – *a man of iron* (людина залізної волі), *a man's man* (справжній чоловік),

доброта – *the good Samaritan* (добрий самаритянин, людина, що співчуває і допомагає нещасним), *men of good will* (люди доброї волі); чесність – *good men and true* (чесні та порядні люди), *a woman of honour* (чесна, порядна жінка), *sister Anne* (вірна, віддана подруга); веселість – *as jolly as a sand boy* (дуже весела, життєлюбна, повна життя людина), *a man of glee* (весела, життєрадісна людина, веселун); зайва цікавість – *a Peeping Tom* (надмірно цікава людина), *a Paul Pry* (людина, що суне ніс у чужі справи); самовдоволення – *proud as Lucifer* (пихатий як біс), *a wise man of Gotham* (обмежена, недалеко людина); слабка воля – *a man of clouts* (слабовільна людина, квач), *a man of straw* (ненадійна людина), *a weak sister* (людина, на яку не можна покластися, безпорадна людина).

Поодинокі приклади номінують такі риси характеру: небагатослівність – *a man of few words* (небагатослівна людина); кмітливість – *a man of ideas* (кмітлива людина); витриманість – *a man of nerve* (витримана людина, людина повного самовладання); ницість – *a bad actor* (підла, скандальна людина), *he'd take a candy from a baby* (підлий чоловік), *a lion's provider* (блюдолиз).

Національно-культурний компонент тісно взаємодіє з ФО цієї фразеологічної області, в основі номінації яких лежать власні імена, наприклад: *Rip Van Winkle* (Рип Ван Вінкль – ім'я героя літературного твору, що проспав 20 років; відстала людина, ретроград), *Jack Homer* (самовдоволений хлопчик – узято з дитячого вірша) тощо. Отже, джерелами фразеологічних одиниць, що входять до складу цієї ФСО, є літературні твори, дитячі вірші, Біблія, міфологія – *a good Samaritan* (добрий самаритянин), *Promethean fire* (Прометеїв вогонь, незгасиме прагнення до високих цілей та ідеалів).

Фразеологічні одиниці з семою чоловічою роду у даній ФСО становлять 118 одиниць або 83% від загальної кількості фразеологічних одиниць, наприклад: *a man of glue* (весела, життєрадісна людина, веселун), *a wise guy* («розумник», зазнайка). ФО з семою жіночого роду складають 25 одиниць або 17%: *a woman of honour* (чесна, порядна жінка), *sister Anne* (вірна, віддана подруга).

Характеристика ФО фразео-семантичної області «Соціальний статус».

Цю фразео-семантичну область формують 48 ФО з гендерним компонентом або 8,9% від загальної кількості одиниць вибірки. Переважна кількість фразеологічних одиниць є моносемічними, наприклад: *a man of mark* (помітна відома людина, поважна людина), *a made man* (людина, якій забезпечене майбутнє, міцне становище у суспільстві). Ряд ФО мають кілька фразеологічних значень: *Mr. Big* (1. «Великий Бос», верховода злочинного світу; 2. поважна особа, «шишка»).

Позитивні асоціації, закріплені в англійському менталітеті, переважно пов'язані із семами «популярність», «багатство», «перевага», негативні – із семою «підпорядкування»: *a man of figure* (знатна людина, людина, що займає вагоме становище), *Key man* (особа, що займає керівну посаду), *a self-made man* (людина, яка зобов'язана всім самій собі), *a man of position* (людина, що займає вагоме становище), *a man of lead* (людина, що займає високе становище у суспільстві), *a man of weight* (людина, яка має вагу у суспільстві, впливова людина), *a man of rank* (людина високого звання), *a man of great worship* (людина, що користується великою повагою); *gentleman's gentleman* (евф. прислужник), *he that serves God for money will serve the devil for better wages* (присл. той, хто служить Богові за гроші, буде служити й дияволу, якщо він більше дасть).

Як показав аналіз мовного матеріалу, значення ФО, що входять до складу цієї фразео-семантичної області, формується в результаті метафоричного переносу, в основі якого – подібність, функції, місцезнаходження, зовнішнього вигляду та інші ознаки.

Фразеологічні одиниці з семою чоловічою роду у даній ФСО становлять 48 одиниць або 100% від загальної кількості фразеологічних одиниць, що свідчить про андроцентричний характер мовної картини світу.

Характеристика ФО фразео-семантичної області «Поведінка». У кількісному відношенні фразеологічні одиниці з гендерним компонентом фразео-семантичної області «Поведінка» нараховують 40 ФО або 7,4% від

загальної кількості одиниць суцільної вибірки в англійській мові, з яких більшість є моносемічними, наприклад: *a gay Lothario* (донжуан, ловелас), *a lady of easy virtue* (жінка сумнівної моралі, особа легкої поведінки), *an old wife* (кумася, пліткарка), *a confidence man* (аферист, шахрай), *a man of nothing to do* (заст. людина, якій нічого робити, нероба, ледачий).

У змісті ФСО «Поведінка» інкорпоровані ознаки, пов'язані з антисупільною, легковажною поведінкою людини, з її характером, моральними якостями, з ядерними компонентами «джентльмен», «чесність, порядність», «лінь», «підлість», «хвастощі», «легковажність» та деякими іншими характерними для англійського менталітету: *one of Nature's gentleman* (справжній джентльмен, людина бездоганної поведінки), *a man about the town* (світська людина, багатий гульвіса, марнотратник життя), *a coal-oil Johnny* (марнотратник), *a gentleman of the three outs* («джентльмен без грошей, пристойного одягу та чесного імені»), *a bachelor girl* (самотня дівчина, яка живе самотійно, «одиначка»), *a fine lady* (панянка, жінка, яка вдає із себе аристократку).

Варто зазначити, що чоловічі власні імена відіграють значну роль у формуванні семантики вказаної ФСО – 17,5% від загальної кількості ФО мають у своїй структурі власні імена, наприклад: *a coal-oil Johnny* (амер. жарг. марнотратник), *Jonny Head-in-(the) Air* (людина, що витає у хмарах, не від світу цього), *a Peeping Tom* (надмірно цікава людина), *weary Willy* (ледар, дармоїд), *Jack in office* (самовдоволений чиновник, бюрократ), *a Simple Simon* (простак), *the wandering Jew* (вічний блукач).

Джерелами ФО цієї фразео-семантичної області є літературні твори, зокрема: *(only) pretty Fanny's way* (примхи, забаганки, чудернацькі витівки до яких ставляться поблажливо – вираження створене ірландським поетом Т. Парнеллом, 1697-1717); *Dr. Jekyll and Mr. Hyde* (людина-перевертень, у якій бере гору то добрий початок, то лихий – у повісті Р.Л. Стівенсона добродішний герой доктор Джекілл періодично перетворюється у розпусного містера Хайда); у дитячих віршах зустрічаємо – *a Simple Simon* (простак – за іменем особи-діяча

у віршах для дітей, персонаж згадується з часів елизаветинських «Simple Simon's Misfortunes and his Wife Margery's Cruelty» 1685 р.); фольклор – *Robin Goodfellow* (фольк. Робін Добрий Малий – пустотливий ельф або домовий).

Фразеологічні одиниці з семою чоловічою роду у даній ФСО становлять 35 одиниць або 87,5% від загальної кількості фразеологічних одиниць, наприклад: *a confidence man* (аферист, шахрай), *a coal-oil Johnny* (амер. жарг. Марнотратник). ФО з семою жіночого роду складають 5 одиниць або 12,5%: *a bachelor girl* (самотня дівчина, яка живе самотійно, «одиначка»), *a fine lady* (ірон. панянка, жінка, яка вдає із себе аристократку).

Характеристика ФО фразео-семантичної області «Прізвиська». Цю фразео-семантичну область формують 21 ФО з гендерним компонентом або 4% від загальної кількості одиниць вибірки, більшість яких є моносемічними. Наприклад: *Tommy Atkins* (Томмі Аткинс – прізвисько англійського солдата), *Aunt Tabby* (амер. жарг. «тітка Теббі» – прізвисько консервативно налаштованої жінки, противниці жіночої рівноправності), *Aunt Sally* (перен. предмет, об'єкт жартів). Однак декілька ФО мають кілька фразеологічних значень: *the Mother of Parliaments* (1. батьківщина парламентаризму (Англія); 2. «батько парламентів» – прізвисько англійського парламенту), *Holy Joe* (1. амер. жарг. «святий Джо» – прізвисько священика; 2. «святий Джо» – ханжа), *brother Johnathan* (1. янки – прізвисько американців; 2. типовий американець).

Фразеологічні одиниці цієї ФСО номінують різних за своєю природою об'єктів – від людей до географічних назв, наприклад: політичних діячів – *father Abraham* («батько Авраам» – прізвисько президента США Авраама Лінкольна), *the Farher of his Country* (амер, батько вітчизни – прізвисько президента США Дж. Вашингтона), *the Grand Old Man* (маститий діяч – прізвисько англійського політичного діяча У. Гладстона), *the man of blood and iron* (іст. залізний канцлер – прізвисько О. Бісмарка), королівських осіб – *the Virgin Queen* (цнотлива королева – прізвисько англійської королеви Єлизавети I), *the Black Prince* («Чорний принц» Едуард, принц Уельський, син короля Едуарда III, отримав це прізвисько, тому що носив чорні лати), географічних

назв *father Knickerbocker* (амер, «папаша Нікербокер» (глузл. прізвисько Нью-Йорка за ім'ям героя гумористичної книги В. Ірвінга «Knickerbocker's History of New York»), *the Mother of Presidents* (амер. «батьківщина президентів» – прізвисько штатів Вірджинія та Огайо), *the Mistress of the Seas* (заст. «володарка морів» – прізвисько Великобританії), *the queen of the Adriatic* («перлина Адріатики» – прізвисько Венеції), *the Father of Rivers* (амер. «мати рік», «мати вод» – прізвисько ріки Міссісіпі); простих людей – *Aunt Jane* («амер. жарг. «тітка Джейн» – прізвисько негритянок-прочанок), *brother Johnathan* (1. янкі – прізвисько американців; 2. типовий американець), *Tommy Atkins* (Томмі Аткінс – прізвисько англійського солдата), *Aunt Tabby* (амер. жарг. «тітка Теббі» – прізвисько консервативно налаштованої жінки, противниці жіночої рівноправності), *John Bull* («Джон Буль», глузливе прізвисько англійців, яке отримало широке розповсюдження).

Фразеологічні одиниці з семою чоловічою роду у даній ФСО становлять 14 ФО або 66.7% від загальної кількості фразеологічних одиниць, наприклад: *the man of blood and iron* (іст. залізний канцлер – прізвисько О. Бісмарка)', *Tommy Atkins* (Томмі Аткінс – прізвисько англійського солдата), *the Duke of Seven Dials* (розм. ірон. «комар з дуба летить», прізвисько, яке у Лондоні дають людині, що намагається одягатися і поводитися, як аристократ). ФО з семою жіночого роду складають 7 одиниць або 33,3%: *the Mistress of the Seas* (заст. «володарка морів» – прізвисько Великобританії), *the Mother of Presidents* (амер. «батьківщина президентів» – прізвисько штатів Вірджинія та Огайо).

Характеристика ФО фразео-семантичної області «Релігія». У кількісному відношенні фразеологічні одиниці з гендерним компонентом фразео-семантичної області «Релігія» нараховують 20 ФО або 3,7% від загальної кількості одиниць суцільної вибірки в англійській мові. Всі вони є моносемічними, наприклад: *Father Superior* (настоятель, ігумен), *a man of religion* (духовна особа), *a sister of mercy* (монашка, сестра милосердя), *Mother Superior* (мати настоятелька, ігуменя).

Як свідчить аналіз матеріалу дослідження, базовою семіотичною опозицією для аналізованої фразео-семантичної області є опозиція «good» / «evil», яка притаманна номінаціям: Ісуса Христа – *the King of Glory* (Цар царів, Бог, Христос), *the Prince of Peace* (Князь миру, Христос), *the Man of Sorrows* (чоловік скорбот, Ісус Христос); темних сил – *the prince of darkness* (князь темряви, біс, сатана), *the old gentleman* (жарт. евф. ворог роду людського, диявол, сатана), *the old gentleman in black* («старий джентльмен у чорному», диявол, сатана), *Old Plarry (Nick or Scratch)* (жарт. евф. ворог роду людського, диявол, сатана).

У структурі фразео-семантичної області «Релігія» виявлені такі найменування: духовна особа – *a man of religion* (заст. духовна особа), *a man of God* (святий, духовна особа); служник церкви – *a man of the long coat* (служник церкви, священник), *a man of the cloth* (духовна особу, служник церкви); духовник – *father confessor* (духовник, сповідник), *spiritual father* (духовний батько); ігумен та ігуменя – *Father Superior* (настоятель, ігумен), *Mother Superior* (мати настоятелька, ігуменя); титул – *His Holy Fatherhood* (його святість – титул Папи Римського), *the Most Reverend Father in God* (його високопреосвященство – титул архієпископа), *Prince of the Church* (кардинал); духовні письменники – *the Fathers of the Church* (батьки церкви; особливо про духовних письменниках перших шести століть нашої ери); черниці – *a sister of mercy* (монашка, сестра милосердя).

Фразеологічні одиниці з семою чоловічою роду у даній ФСО становлять 17 ФО або 81% від загальної кількості фразеологічних одиниць, наприклад: *a man of religion* (заст. духовна особа), *the King of Glory* (рел. Цар царів, Бог, Христос). ФО з семою жіночого роду складають 3 одиниці або 19%: *a sister of mercy* (монашка, сестра милосердя), *Mother Superior* (мати настоятелька, ігуменя).

Характеристика ФО фразео-семантичної області «Сім'я». Цю фразео-семантичну область формують 14 ФО з гендерним компонентом або 2,6% від загальної кількості одиниць вибірки, більшість з яких є моносемічними,

наприклад: *a full sister* (рідна сестра), *bachelor's wife* (рідк. дружина, яка існує лише в уяві, «мрія холостяка»), *family man* (сімейна людина, гарний сім'янин; домосід), *John Thomson's man* (заст. чоловік, що знаходиться під черевиком у дружини).

Фразеологічні одиниці ФСО «Сім'я» мають особливу значущість у ціннісній картині світу представників різних мовних співтовариств. Однією з останніх робіт, присвячена типологічним особливостям термінів спорідненості, є монографія Л.Б. Ніколаєвої [54].

Спробуємо виявити семантичні особливості ФСО «Сім'я». У семантиці фразеологічних одиниць фразео-семантичної області «Сім'я» актуалізуються такі семи: «кровне споріднення» – *a full sister* (рідна сестра), *a full brother* (рідний брат), *a half-sister* (зведена сестра), *a half-brother* (зведений брат), *mamma's darling* (мамин синок, дочка); «придбане споріднення/родичання» – *Mr. Right* (майбутній чоловік, наречений), *Miss Right* (майбутня дружина, обраниця), *bachelor's wife* (рідк. дружина, яка існує лише в уяві, «мрія холостяка»); «сімейні відносини» – *John Thomson's man* (заст. чоловік, що знаходиться під черевиком у дружини), *Darby and Joan* (стара любляча подружня пара), *family man* (сімейна людина, гарний сім'янин; домосід), *a left-handed wife* (морганатична дружина).

Фразеологічні одиниці з семою чоловічою роду у даній ФСО становлять 8 ФО або 57% від загальної кількості фразеологічних одиниць, наприклад: *Mr. Right* (майбутній чоловік, наречений), *a family man* (сімейна людина, гарний сім'янин; домосід). ФО з семою жіночого роду складають 6 одиниць або 43%: *a half-sister* (зведена сестра), *a left-handed wife* (морганатична дружина).

Характеристика ФО фразео-семантичної області «Зовнішність». Цю фразео-семантичну область формують 9 ФО з гендерним компонентом або 1,7% від загальної кількості одиниць вибірки, більшість з яких є моносемічними, наприклад: *a glamour girl* (розм. красуня, шикарна дівчина), *Tom Thumb* (карлик, ліліпут).

Аналіз емпіричного матеріалу дозволив визначити семи, що асоціюються з цією фразео-семантичною областю, а саме: «краса» – *a glamour girl* (розм. красуня, шикарна дівчина), *May Queen* («королева травня», дівчину обирають за красу «королевою» у першотравневих народних іграх та коронують вінком із квітів); «вага» *a slip of a boy* (худенький чи стрункий хлопчик), *a chit of a girl* (струнка чи худенька дівчина, дівчинка), «ріст» – *Tom Thumb* (карлик, ліліпут), *Jack Sprat* (заст. діал. карлик); «одяг» – *a woman of fashion* (світська дама, яка слідкує за модою), *a man of fashion* (світська людина, яка слідкує за модою; фронт), *Flash Harry* (без смаку одягнений хвалько).

Походження деяких ФО, що входять до складу фразео-семантичної області «Зовнішність» пов'язані з літературними джерелами – *Jack Sprat* (заст. діал. карлик – з дитячого вірша), *Billy Bunter* (ненажерливий, товстий, незграбний підліток – за іменем школяра з оповідання Ф. Річардса), народними традиціями – *May Queen* («королева травня»).

Фразеологічні одиниці з семою чоловічого роду у даній ФСО становлять 6 ФО або 60% від загальної кількості фразеологічних одиниць, наприклад: *a man of fashion* (світська людина, яка слідкує за модою; фронт), *Flash Harry* (без смаку одягнений хвалько). ФО з семою жіночого роду складають 4 одиниці або 40%: *a chit of a girl* («струнка чи худенька дівчина, дівчинка»).

Характеристика ФО фразео-семантичної області «Кохання». У кількісному відношенні фразеологічні одиниці з гендерним компонентом фразео-семантичної області «Кохання» нараховують 7 ФО або 1,3% від загальної кількості одиниць суцільної вибірки в англійській мові. Всі вони є моносемічними, наприклад: *a fancy man* (коханець), *queen of hearts* (володарка сердець), *one's best girl* (кохана).

У структурі фразео-семантичної області «Кохання» виявлені такі найменування: коханий / кохана особа – *one's young woman* (розм. кохана), *one's best girl* (кохана), *one's young man* (зазіхай, кавалер), *a boy-friend* (коханий), *a girl-friend* (кохана); коханка / коханець – *a fancy woman* (коханка), *a fancy man* (коханець).

Фразеологічні одиниці з семою жіночого роду у даній ФСО становлять 4 ФО або 57% від загальної кількості фразеологічних одиниць, наприклад: *one's young woman* (розм. кохана), *queen of hearts* (володарка сердець). ФО з семою чоловічого роду складають 3 одиниці або 43%: *a fancy man* (коханець), *one's young man* (зазіхай, кавалер).

Характеристика ФО фразео-семантичної області «Розум та мудрість». Цю фразео-семантичну область формують 6 ФО з гендерним компонентом або 1,1% від загальної кількості одиниць вибірки, більшість з яких є моносемічними, наприклад: *a man of wisdom* (мудрець, мудра людина), *a man of sense* (розумна людина).

У структурі фразео-семантичної області «Розум та мудрість» виявлені такі найменування: мудра людина – *a man of wisdom* (мудрець, мудра людина), *a wise man* (мудрець, чарівник); розумна людина – *a man of wax* (заст. діал. чудовий хлопець; дуже розумний хлопець, досконалість), *a man of sense* (розумна людина), *a man of talent* (талановита розумна людина); відсутність розуму – *Tom o'Bedlam* (заст. «Том із Бедлама», божевільний, шалений).

Фразеологічні одиниці з семою чоловічою роду у даній ФСО становлять 6 одиниць або 100% від загальної кількості фразеологічних одиниць, що свідчить про андроцентричний характер мовної картини світу.

Аналіз літератури з дослідженої проблеми засвідчив, що існує багато концепцій стосовно структурних типів фразеологічних одиниць з опорним компонентом іменником.

О.В. Кунін будує свою класифікацію структурних типів згідно з синтаксичною характеристикою ФО. Він ділить усі субстантивні ФО на два розряди: фраземи, тобто ФО зі структурою словосполучень та номінативно-частковопродикативні ФО. У свою чергу, субстантивні фраземи складаються із фразем зі структурою сурядного словосполучення та фразем зі структурою підрядного словосполучення [42, с. 245].

Розглянемо окремо структурні типи фразеологічних одиниць з гендерним компонентом кожної фразео-семантичної області.

У фразео-семантичній області «Рід занять» наявні такі є структурні моделі:

1) N+of+N, наприклад: *a gentleman of fortune* (заст. «джентльмен удачі», пірат, розбійник), *a gentleman of the road* (заст. «лицар великої дороги», розбійник з великої дороги), *a woman of the streets* (вулична дівка, повія), *a girl of the town* (презир. хвойда), *a girl of ease* (презир. шльондра), *a woman of letters* (письменниця), *a man of letters* (письменник, людина науки, вчений), *a man of the pen* (літератор), *a man of law* (адвокат, юрист), *a man of science* (вчений), *a man of stitches* (заст. кравець), *a man of business* (ділова людина, комерсант), *a son of Neptune* (син Нептуна, моряк), *a son of Mars* (син Марса, військовий), *a son of Muses* (вихованець муз, поет), *a son of the spigot* (шинкар);

2) N+of+N's+N: *a man of war's man* (військовий моряк);

3) Adj+N, наприклад: *a principal girl* (провідна акторка), *a medical man* (медик, лікар);

4) Part.I+N: *the leading lady* (театр, провідна акторка, акторка на перших ролях).

За структурою аналізовані ФО фразео-семантичної області «Характер» відносяться до різних типів:

1) N+of+N, наприклад: *a woman of honour* (чесна, порядна жінка), *a man of ideas* (кмітлива людина), *a man of action* (людина дії, енергійна людина), *a man of iron* (людина залізної волі), *a man of nerve* (витримана людина, людина повного самовладання), *a man of glue* (весела, життєрадісна людина, весельчак), *a man of clouts* (заст. слабовольна людина, «ганчірка»), *a man of straw* (ненадійна, слабовольна людина);

2) N+N: *sister Anne* (вірна, віддана подруга), *Jack Horner* (самовдоволений хлопчик);

3) N's+N: *a man's man* (розм. справжній чоловік);

4) N+of+Proun.+N: *a man of his hands* (хоробра, мужня людина), *a man of few words* (небагатослівна людина);

5) Adj+N: *a strong man* (рішуча людина), *a bad actor* (підла, скандальна людина), *a wise guy* («розумник», зазнайка), *a weak sister* (амер. розм. призир. ненадійна людина, «баба», безпорадна людина), *a good Samaritan* (добрий самаритянин; чуйна людина).

У фразео-семантичній області «Соціальний статус» наявні такі структурні моделі ФО:

- 1) N+of+N: *a man of mark* (помітна відома людина, поважна людина), *a man of figure* (заст. знатна людина, людина, що займає вагоме становище), *a man of position* (людина, що займає вагоме становище), *a man of lead* (людина, що займає високе становище у суспільстві), *a man of weight* (людина, яка має вагу у суспільстві, впливова людина), *a man of rank* (людина високого звання);
- 2) N+of+Adj+N: *a man of great worship* (людина, що користується великою повагою).
- 3) N+N: *Key man* (особа, що займає керівну посаду);
- 4) Part.II+N: *a made man* (людина, якій забезпечене майбутнє, міцне становище у суспільстві).

За структурою аналізовані ФО фразео-семантичної області «Поведінка» відносяться до різних типів:

- 1) N+N: *a gay Lothario* (донжуан, ловелас), *a confidence man* (аферист, шахрай);
- 2) N+of/about+N: *a lady of easy virtue* (жінка сумнівної моралі, особа легкої поведінки), *a man about the town* (світська людина, багатий гульвіса, марнотратник життя);
- 3) Adj+N: *an old wife* (кумася, пліткарка, «стара баба»), *a fine lady* (ірон. панянка, жінка, яка вдає із себе аристократку), *weary Willie* (неенергійна, апатична, млява людина; квола, слабосильна людина), *a Simple Simon* (простак).

У фразео-семантичній області «Прізвиська» наявні такі структурні моделі ФО:

1) *N+N*: *Tommy Atkins* (Томмі Аткінс – прізвисько англійського солдата), *Aunt Tabby* (амер. жарг. «тітка Теббі» – прізвисько консервативно налаштованої жінки, противниці жіночої рівноправності), *brother Johnatan* (янкі, типовий американець), *Aunt Jane* («амер. жарг. «тітка Джейн» – прізвисько негритянок-прочанок), *father Abraham* («батько Авраам» – прізвище президента США Авраама Лінкольна), *the Virgin Queen* (цнотлива королева – прізвисько англійської королеви Єлизавети I), *John Bull* («Джон Буль, типовий англієць як глузливе прізвисько англійців; вперше було вжито придворним лікарем Дж. Арбетнотом (J. Arbethnot, 1667-1735) у його сатиричному памфлеті «Позов без кінця, або Історія Джона Буля»);

2) *N+of+N*: *the Mistress of the Seas* (заст. «володарка морів» – прізвисько Великобританії), *the queen of the Adriatic* («перлина Адриатики» – прізвисько Венеції), *the mistress of the Adriatic* («володарка Адриатики» – місто Венеція), *the Father of Rivers* («батько річок» – так називають р. Ніл; амер. назва р. Міссісіпі або *the Great Father*), *the Mother of Parliaments* («мати парламентів», англійський парламент, який є найстарішим парламентом у світі), *the Mother of Presidents* («батьківщина президентів» або «мати усіх штатів» – так називають штат Вірджинія, оскільки сім з дванадцяти перших американських президентів були з цього штату. Він же був першим штатом, що його заселили колоністи);

3) *Adj+N*: *Holy Joe* (амер. жарг. «святий Джо» (прізвисько священика); «святий Джо», ханжа), *the Black Prince* («Чорний принц», Едуард, принц Уельський, сип короля Едуарда III, отримав це прізвисько, тому що носив чорні лати).

За структурою аналізовані ФО фразео-семантичної області «Релігія» відносяться до різних типів:

1) *N+of+N*: *the King of Glory* (рел. Цар царів. Бог, Христос), *the Prince of Peace* (рел. Князь миру, Христос), *the Man of Sorrows* (чоловік скорбів – Ісус Христос), *the prince of darkness* (князь тьми, сатана); *a man of religion* (заст. духовна особа), *a sister of mercy* (черниця, сестра милосердя);

2) N+N: *Mother Superior* (ігуменя), *Father Superior* (ігумен), *father confessor* (духовник, сповідник);

3) Adj+N: *Old Harry (Nick or Scratch)* (жарт. евф. ворог роду людського, диявол, сатана), *spiritual father* (духовний батько), *the Holy Father* (його святість – титул римського папи), *the old gentleman* (жарт. евф. ворог роду людського, диявол, сатана).

У фразео-семантичній області «Сім'я» наявні такі структурні моделі:

- 1) Adj+N: *a full sister* (рідна сестра), *a full brother* (рідний брат);
- 2) N+N: *a half-sister* (зведена сестра), *a half-brother* (зведений брат), *family man* (сімейна людина, гарний сім'янин; домосід), *Miss Right* (майбутня дружина, обраниця);
- 3) N's+N: *bachelor's wife* (рідк. дружина, яка існує лише в уяві, «мрія холостяка»);
- 4) N+N's+N: *John Thomson's man* (заст. чоловік, що знаходиться під черевиком у дружини);
- 5) N+and+N: *Darby and Joan* (стара любляча подружня пара);
- 6) Part.II+N.- *a left-handed wife* (морганатична дружина).

За структурою аналізовані ФО фразео-семантичної області «Зовнішність» відносяться до різних типів:

1) N+N: *May Queen* («королева травня» – дівчину обирають за красу «королевою» у першотравневих народних іграх, яку коронують вінком із квітів), *Billy Bunter* (ненажерливий, товстий, незграбний підліток), *Torn Thumb* (карлик, ліліпут), *Jack Sprat* (заст. діал. Карлик), *Flash Harry* (без смаку одягнений хвалько);

2) N+of+N: *a slip of a boy* (худенький чи стрункий хлопчик), *a chit of a girl* (струнка чи худенька дівчина, дівчинка), *a woman of fashion* (світська дама, яка слідкує за модою), *a man of fashion* (світська людина, яка слідкує за модою; фронт);

3) Adj+N: *a glamour girl* (розм. красуня, шикарна дівчина).

У фразео-семантичній області «Кохання» наявні такі структурні моделі ФО:

- 1) N+N: *a boy-friend* (коханий), *a girl-friend* (кохана);
- 2) Adj+N: *a fancy woman* (коханка), *a fancy man* (коханець)х.

За структурою аналізовані ФО фразео-семантичної області «Розум та мудрість» відносяться до різних типів:

- 1) N+of+N: *a man of wisdom* (мудрець, мудра людина), *a man of wax* (заст. діал. чудовий хлопець; дуже розумний хлопець, досконалість), *a man of sense* (розумна людина), *a man of talent* (талановита розумна людина);
- 2) Adj+N: *a wise man* (мудрець, чарівник).

Отже, для більшості фразеологізмів аналізованих фразео-семантичних областей найбільш продуктивними є такі структурні моделі: N+N, N+of+N, Adj+N.

Висновки до розділу 2

Отже, зробимо висновки на підставі проведеного аналізу публікацій та джерел з проблеми запропонованого студіювання.

Гендерні дослідження є актуальним напрямом сучасної філології, комунікативістики, психології, соціології, політології. Центральними аспектами гендерних студіювань є як культурні, так і соціальні фактори, що впливають на ставлення соціуму до чоловіків та жінок, поведінку індивідів у зв'язку з їх приналежністю до тієї чи іншої статі. Для сучасної лінгвістичної гендерології специфічним є міждисциплінарний підхід стосовно досліджень, з одного боку, та соціолінгвістичними, психолінгвістичними, кроскультурними і лінгвокультурологічними, з іншого, – ці області знань взаємодіють і доповнюють одна одну. Дослідження гендерного фактору ведуться на різних мовних рівнях. Аналізу підлягають фонетичні, граматичні явища, лексика, дискурсивні стратегії, категоризація.

Фразеологічне значення – інваріант інформації, яка виражається семантично ускладненими, окремооформленими одиницями мови, що не

виникають за породжуваними структурно-семантичними моделями змінних поєднань слів. У складі фразеологічного значення виділяють три аспекти: сигніфікативний (відображена у нашій свідомості сукупність властивостей, ознак та відношень предметів, основою яких є розпізнавальні суттєві властивості, ознаки й відношення), денотативний (обсяг поняття, яке реалізується на основі виокремлення мінімуму узагальнених ознак денотату) та конотативний (семантична сутність, яка узуально чи okazіонально входить до семантики мовних одиниць і виражає емотивно-оцінне і стилістично марковане відношення суб'єкта мови до дійсності під час її позначення у висловлюванні, яке має експресивний ефект). Гендерний компонент у семантиці фразеологізмів впливає на адекватне відображення ідіомами культурних концептів чоловічності та жіночності, їхньому мовному вираженню, розкриває їхній різний вплив на концептуалізацію гендеру у свідомості носіїв мови. Гендерний компонент може бути наявним у дескрипції, проявлятися в оцінному й емотивному компонентах фразеологічного значення. Він відіграє важливу роль у семантиці ідіоми, а саме структурує образ та формує внутрішню форму фразеологізму.

Емпіричну базу дослідження склала картотека 542 ФО з гендерним компонентом в англійській мові. З погляду структурних типів матеріал дослідження обмежений ФО з опорним компонентом-іменником. В основу нашого дослідження покладений структурний принцип добору мовного матеріалу, що передбачає відбір ФО, опорними компонентами структури яких є слова, що позначають особу чоловічої чи жіночої статі: *boy, girl, man, woman, guy, lad, Mr., Mrs., Mistress, gentleman, lady, king, queen, mother, father, daughter, son, sister, brother, aunt, uncle, wife, husband, grandmother, grandfather, widow, widower, власні імена (Tom, Jack, John, Johnatan, Harry, Sam, Willy, Jane)*. Під час дослідження кожна ідіома проаналізована за допомогою фразеологічних словників, проведений компонентний аналіз та здійснено групування ФО, що досліджуються.

Фразеологічні одиниці як знаки культури становлять ціннісну картину світу англомовного соціуму. ФО з гендерним компонентом є важливим способом презентування структур знань про навколишній світ. Кількісна характеристика досліджуваного емпіричного матеріалу свідчить про те, що ця група слів складає у мовній картині світу значний шар одиниць.

У контексті завдань дослідження кожна ідіома проаналізована за допомогою фразеологічних словників (Англо-українського фразеологічного словника К.Т. Баранцева [11], Англо-російського фразеологічного словника О.В. Куніна [41]), проведені семантичний та структурний аналізи, здійснено групування ФО, що досліджуються за фразео-семантичними областями, виявлені найбільш продуктивні структурні моделі фразеологічних одиниць з гендерним компонентом в англійській мові.

У результаті фактичного матеріалу в англійській мові превалюючими виявилися такі фразео-семантичні області: «Рід занять» (представлена 43,2% від загальної кількості одиниць вибірки), «Характер» (26,4%), «Соціальний статус» (8,9% від загальної кількості одиниць суцільної вибірки в англійській мові) – це свідчить про переважання ФО з фразео-семантичних областей, що асоціюються з поняттями, які характеризують людину за соціальною ознакою.

Фразеологічні одиниці з семою чоловічою роду у досліджених ФСО становлять 444 ФО або 83% від загальної кількості фразеологічних одиниць вибірки (виражені такими компонентами: *man, gentleman, boy, guy, son, husband, father, brother, king, prince, Mr., Darby, Peter, Jack, John, Johnny, Jonathan, Billy, Nick, Harry, Tom, Willy*), ФО з семою жіночого роду складають 99 одиниць або 17% (відповідно у своєму складі мають такі компоненти, як *woman, girl, lady, mother, sister, aunt, wife, Mistress, queen, Anne, Jane, Joan*), що свідчить про андроцентричний характер мовної картини світу.

Найбільш продуктивними структурними моделями, за якими утворені ФО з гендерним компонентом, що становлять англійський матеріал дослідження, є Adj+N, N+N і варіанти цієї моделі N+prep+N, N+N, N's+N. У моделі N+N найширше подана група ФО з препозитивними визначеннями за допомогою

прийменникового підрядного зв'язку. У моделі N+prep+N найбільш частотними є прийменник of, менш частотні прийменники about. Менш продуктивні моделі – Part-I+N: *the leading lady* (театр, провідна акторка, акторка на перших ролях), Part.II-N: *a left-handed wife* (морганатична дружина), *a made man* (людина, якій забезпечене майбутнє, міцне становище у суспільстві).

Отже, фразеологічні одиниці з гендерним компонентом загалом структурно відповідають основним характеристикам і тенденціям, що мають місце у фразеологічній системі англійської мови.

РОЗДІЛ 3. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З ГЕНДЕРНИМ КОМПОНЕНТОМ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

3.1. Фразео-семантичні області фразеологічних одиниць з гендерним компонентом в українській мові

У результаті опрацювання 151 українських фразеологічних одиниць з гендерним компонентом [82; 87] отримано фактичні відомості про особливості структурування української ціннісної картини світу фразеологічними засобами. Отже, у результаті аналізу фактичного матеріалу були виділені такі фразео-семантичні області (надалі ФСО) з семою чоловічого та жіночого родів: «Рід занять», «Характер», «Соціальний статус», «Поведінка», «Час», «Прізвиська», «Релігія», «Розум», «Кількість», «Сім'я». Кількісна характеристика ФСО, в об'єктивізації яких беруть участь ФО з гендерним компонентом, подана у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Кількісна характеристика ФСО, до складу яких входять фразеологізми з гендерним компонентом в українській мові

№	ФСО	Кількість ФО	%	Приклад
1	Рід занять	11	7,28	правдивий суддя, що цегляна стіна діло; рибак рибака пізнає здалека; на ловця і звір біжить; у ледачого бортника і мед ледачим пахне; муж –крамар, а жона –крамарка: він із двору, а в жінки – ярмарка; як піп на ризи; майстра хвалить (величає); майстра й діло боїться (по роботі пізнати майстра); у нього руки на всі штуки; і швець, і жнець, і на дуду грець; у ремісника – золота рука; Христова невіста (черниця).
2	Характер	37	24,50	як та баба Палажка / Параска (язикатий, чванливий, пихатий), язиката Феська (балакуча жінка), страшків син (боязка, ляклива людина), лінивий як Омелько (ледача людина), у лінивої Хими свято щоднини (ледача людина), конотопська відьма (зла, примхлива, підступна жінка),

№	ФСО	Кількість ФО	%	Приклад
				самому чорту брат (дуже грізний, підступний, жорстокий), цікавій Варварі носа відірвали (людина, що суне ніс у чужі справи); Михайло-незгадайло (забудькуватий чоловік); лепетливий Савочка (базіка); Дмитро-хитро (хитрий чоловік); кисла Оришка (плакса); до роботи в Гриця порвані чоботи (ледачий хлопець); Пішла Гандзя в поле жито жати та й забула серпа взяти (ледача дівчина).
3	Соціальний статус	10	6,62	пан над панами, великий пан (поважна особа з якою треба рахуватися), свій брат (людина однакова за становищем, світоглядом), невелика пані (незначна особа, яка не має впливу і з якою можна не рахуватися); голий, як турецький святий (бідний).
4	Поведінка	9	5,96	продувна бестія (дуже хитра людина); як Мартин до мила (жадібний); блудний син (той, хто повертається з каяттям, визнанням своїх провин); як брат з сестрою (дуже дружно, у злагоді), як Сірко на базарі (безслідно), як на свого батька (не стримуючи себе; дуже сильно), мамин синок (розпещений хлопчик чи юнак), як переїжджа сваха (людина, що часто міняє свої місце проживання), як засватана дівка (ніяково, несміливо, сором'язливо; гордо, піднесено, з почуттям власної гідності); Марфа і Марія (жінка з дрібними інтересами та жінка високих прагнень).
	Час	10	6,62	за царя Гороха (Тимка, Хмеля, Панька) (дуже давно, у дуже давні часи), за дідів-прадідів (у незапам'ятні часи, дуже давно), з діда-прадіда (споконвіку, одвічно; спадковий, уроджений); на Юра, як рак свисне (ніколи), від Євдоки за три роки (ніколи); часи Астреї (щасливі часи); до Фенькиних віників (дуже довго); на святого Ніколи (ніколи); Бог зна відколи, за часів Адама (дуже давно).
5	Прізвиська	15	9,93	жандарм Європи (царська Росія); Іванова хата (в'язниця); Ванька з Бугаївки, Льоха з дураківки (дурнуватий хлопець), Дунька з бараків, Марфа у сливах (дурна дівчина)
6	Релігія	18	11,92	каїнова печать; адамове ребро (жінка); праматір Єва (жінка); іудине плем'я (зрадники); адамові діти (нащадки); гнівити Бога (марно нарікати); чесний як Христос (бездоганно чесний чоловік), Йов багатостраждальний (людина, яка зазнала

№	ФСО	Кількість ФО	%	Приклад
				багато горя і страждань), цар тьми (чорт), Гнат безп'ятий (<i>евф.</i> біс, чорт, нечиста сила); пройти крізь чистилище (зазнаючи великих випробувань); Боже благий; Боже мій милостивий (вираження великого захоплення, подиву, відчаю, розпачу); слуга божий; дорога (стежка) терном (досягати бажаного).
7	Сім'я	6	3,97	батьків син (спадкоємиць заможних батьків; син від законного шлюбу), свояк з лівої щоки (нерідна, чужа людина), нема ж роду ріднішого як матіночка, яка мама така й сама
8	Розум та мудрість	6	3,97	то ще дурна Гапа (нерозумна людина), Дунька з котелками (нерозумна людина); сива борода (мудра людина); мудрий як Саламон (дуже мудрий)
9	Кількість	5	3,31	до сина (дуже багато), усім сестрам по намисту (усім порівну), як за рідного батька (дуже багато)
10	Інші	24	15,89	водиться як Микита з Настахою; хазяїн як з розбитого горшка борщ; набралася гріхів як овечка реп'яхів; перед жінкою як півень, а перед начальством як мокра курка
	Всього	151	100	

З таблиці 3.1 бачимо, що за наявністю гендерно-маркованих ФО кількісно превалює фразео-семантична область «Характер» (представлена 37 ФО або 24,5% від загальної кількості одиниць вибірки), на другому місці ФСО «Релігія» (18 ФО або 11,9%), на третьому місці ФСО «Прізвиська» (15 ФО або 9,9%), далі за чисельністю йдуть фразео-семантичні області: «Рід занять» (11 ФО або 7,3%), «Соціальний статус» і «Час» (10 ФО або 6,6%), «Поведінка» (9 ФО або майже 6%), «Сім'я» та «Розум та мудрість» (6 ФО або близько 4%), «Кількість» (5 ФО або 3,3%), серед інших гендерно-маркованих фразеологізмів, які не вдалося віднести до вищезазначених ФСО нараховано 24 ФО або майже 15,9% від загальної кількості одиниць суцільної вибірки в українській мові [87]. Отримані в результаті проведеного аналізу дані свідчать про домінування ФО з фразео-семантичних областей, що асоціюються з поняттями, які характеризують людину за соціальною ознакою (див. Рис. 3.1.).

Характеристика ФО фразео-семантичної області «Характер». Як вказують отримані дані таблиці 3.1, найбільш репрезентативними у кількісному відношенні є фразеологічні одиниці ФСО «Характер», які складають 37 одиниць, що становить 24,5% від загальної кількості одиниць вибірки. Всі вони є моносемічними, наприклад: *лицар печального образу* – наївна людина, пустий мрійник; *лицар без страху і догани* – людина великої сили волі і високих моральних якостей; *як та баба Палажка (Параска)* – язиката, чванлива, пихата людина [82].

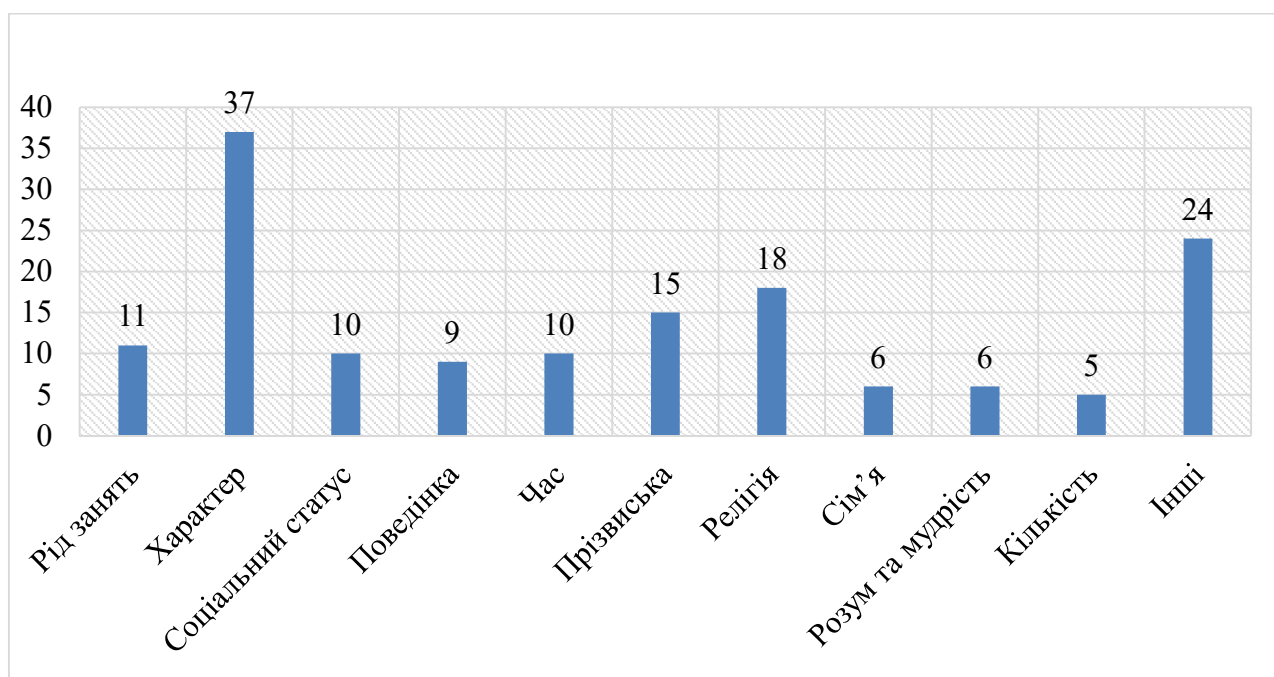

Рис. 3.1. Кількісний розподіл гендерно-маркованих ФО за ФСО в українській мові

Відзначимо, що у проведеному дослідженні на прикладі фразеологізмів англійською та українською мовами не виділялися чіткі закономірності, що пов'язані з фразеологічною фіксацією певних рис людського характеру. Однак частотними є ФО гендерним компонентом, що номінують такі прояви людського характеру, як: підступність, хитрість (*конопська відьма* – зла, примхлива, підступна жінка; *майстер на всі штуки* – той, хто здатний на погані, підступні, нечесні вчинки; *самому чорту брат* – дуже грізний, підступний, жорстокий чоловік); балакучість (*як та баба Палажка (Параска)* – язикатий, чванливий, пихатий; *язиката Феська* – балакуча жінка); брехливість

(*брехун як Мюнхаузен* – брехлива людина; *чесний як Панькові штани* – брехлива людина), ледачість (*у лінивої Хими свято щоднини* – ледача людина; *лінивий як Омелько* – ледача людина); сумнів (*Хома невірний* – людина, яка сумнівається у всьому), боязкість (*страшків син* – боязка, ляклива людина), воля (*лицар без страху і догани* – людина великої сили волі і високих моральних якостей), зайва цікавість (*цікавій Варварі носа відірвали* – людина, що суне ніс у чужі справи); наївність (*лицар печального образу* – наївна людина, пустий мрійник; *як Адам і Єва в раю* – невинний, морально чистий; нехитрий, наївний); сміливість (*чортові не брат* – дуже сміливий, незалежний у діях, вчинках) [87].

Особові імена як компоненти фразеологізмів формують у свідомості мовців певні стереотипи національної поведінки. З певним іменем асоціюються ті чи інші характеристики людей, що підсилюються контекстом стійких висловів. Наприклад, в українській мові значення: «дуже цікава жінка» наявне в імені Варвара (*цікавій Варварі носа відірвані* – людина, що суне ніс у чужі справи). Таким чином, особове ім'я обростає асоціаціями, типовими для певного національного оточення.

Фразеологічні одиниці з семою чоловічою роду у даній ФСО становлять 35 одиниць або 94,6 % від загальної кількості фразеологічних одиниць, наприклад: *лицар печального образу* – наївна людина, пустий мрійник, *Хома невірний* – людина, яка сумнівається у всьому. ФО з семою жіночого роду складає 2 одиниця або 5,4 %: *колотопська відьма* – зла, примхлива, підступна жінка, *язиката Феська* – балакуча жінка.

Характеристика ФО фразео-семантичної області «Релігія». У цій ФСО нараховується 18 ФО або майже 12% (*чесний як Христос* – бездоганно чесний чоловік, *Іов багатотраждальний* – людина, яка зазнала багато горя і страждань, *Гнат безп'ятний* – біс, чорт, нечиста сила; *мудра Афіна* – мудра, розумна жінка, *Іудин поцілунок* – зрадник, лицемір; *каїнова печать*; *адамове ребро* (жінка); *праматір Єва* (жінка); *іудине плем'я* (зрадники); *адамові діти* (нащадки); *гнівити Бога* (марно нарікати); *цар тьми* (чорт), *пройти крізь*

чистилище (зазначаючи великих випробувань); *Боже благий*; *Боже мій милостивий* (вираження великого захоплення, подиву, відчаю, розпачу); *слуга божий*; *дорога (стежка) терном* – досягати бажаного).

Характеристика ФО фразео-семантичної області «Соціальний статус».

За отриманими даними, у кількісному відношенні фразеологічні одиниці з гендерним компонентом фразео-семантичної області «Соціальний статус» нараховують 10 ФО або 6,6% від загальної кількості одиниць суцільної вибірки в українській мові. Всі вони є моносемічними, наприклад: *цар і бог* – той, хто має необмежені права, все вирішує, всім управляє; *пан над панами* – той, хто має велику силу у суспільстві, дуже могутній, *велика пані* – поважна особа, яка має великий вплив і з якою треба рахуватися [82].

Отримані дані нашого дослідження засвідчили, що асоціації, закріплені в українському менталітеті, переважно пов'язані із семами «вплив», «перевага»: *невеликий пан* – незначна особа, яка не має впливу і з якою можна не рахуватися, *великий пан* – поважна особа з якою треба рахуватися, *пан над панами* – той, хто має велику силу у суспільстві, дуже могутній, *цар і бог* – той, хто має необмежені права, все вирішує, всім управляє, *халіф на годину* – людина, що захопила владу або наділена нею на короткий час, *велика пані* – поважна особа, яка має великий вплив і з якою треба рахуватися, *свій брат* – людина однакова за становищем, світоглядом, *невелика пані* – незначна особа, яка не має впливу і з якою можна не рахуватися.

Фразеологічні одиниці з семою чоловічою роду у даній ФСО становлять 8 одиниць або 80% від загальної кількості фразеологічних одиниць, наприклад: *цар і бог* – той, хто має необмежені права, все вирішує, всім управляє, *пан над панами* – той, хто має велику силу у суспільстві, дуже могутній. ФО з семою жіночого роду становлять 2 одиниці або 20%: *велика пані* – поважна особа, яка має великий вплив і з якою треба рахуватися, *невелика пані* – незначна особа, яка не має впливу і з якою можна не рахуватися.

Характеристика ФО фразео-семантичної області «Поведінка». Цю фразео-семантичну область формують 9 ФО з гендерним компонентом або

5,96% від загальної кількості одиниць вибірки в українській мові, переважна більшість з яких є моносемічними, наприклад: *блудний син* – той, хто повертається з каяттям, визнанням своїх провин; *мамин синок* – розпещений хлопчик чи юнак, як *переїжджа сваха* – людина, що часто міняє свої місце проживання. Деякі ФО мають кілька фразеологічних значень: як *засватана дівка* – 1. Ніяково, несміливо, сором'язливо; 2. Гордо, піднесено, з почуттям власної гідності).

У змісті ФСО «Поведінка» інкорпоровані ознаки, пов'язані з легковажною поведінкою людини, з її характером, моральними якостями, наприклад: як *брат з сестрою* – дуже дружно, у злагоді; як *Сірко на базарі* – безслідно; як *на свого батька* – не стримуючи себе, дуже сильно; *блудний син* – той, хто повертається з каяттям, визнанням своїх провин; *мамин синок* – розпещений хлопчик чи юнак; як *переїжджа сваха* – людина, що часто міняє свої місце проживання; як *до царя на іменини* – дуже поспішаючи; як *засватана дівка* – ніяково, несміливо, сором'язливо або гордо, піднесено, з почуттям власної гідності.

Фразеологічні одиниці з семою чоловічого роду у даній ФСО становлять 9 одиниць або 100% від загальної кількості фразеологічних одиниць, наприклад: *мамин синок* – розпещений хлопчик чи юнак [87].

Характеристика фразео-семантичної області «Час». У кількісному відношенні фразеологічні одиниці з гендерним компонентом фразео-семантичної області «Час» нараховують 10 ФО або 6,6 % від загальної кількості одиниць суцільної вибірки в українській мові, більшість з яких є моносемічними: як *свекор пелюшки прати* – дуже довго; як *Марко з пасльону* – раптово, несподівано; *за царя Гороха (Тимка, Хмеля, Панька)* – дуже давно, у дуже давні часи. Серед фразеологізмів цієї фразео-семантичної області зустрічаються ФО, що мають кілька значень, наприклад: *з діда-прадіда* – споконвіку, одвічно або спадковий, уроджений.

Фразеологізми цієї ФСО номінують відношення людини до часу, а саме: *коли баба була дівкою* – дуже давно, *від Євдоки за три роки* – ніколи, як *Марко*

з пасльону – раптово, несподівано; від Адама – з самого початку, як свекор пелюшки прати – дуже довго; за царя Гороха (Тимка, Хмеля, Панька) – дуже давно, у дуже давні часи, за дідів-прадідів – у незапам’ятні часи, дуже давно; на Юра, як рак свисне – ніколи, з діда-прадіда – споконвіку, одвічно або спадковий, уроджений [82].

Деякі фразеологізми цієї ФСО, які у своєму складі мають власні імена набувають обставинного значення «ніколи» внаслідок метонімічного переносу, сама власна назва отримує конотації негативного плану, зокрема: від Євдоки за три роки – ніколи; на Юра, як рак свисне – ніколи. Про втрату конкретності може свідчити граматична форма множини, яку має ономастичний компонент.

Варто зазначити, що у фразеологізмів цієї ФСО рід можна визначити лише у плані вираження, а ні у плані змісту. Отже, ФО, які у плані вираження мають чоловічий рід нараховують 7 одиниць або 77,8%: за царя Гороха (Тимка, Хмеля, Панька) – дуже давно, у дуже давні часи, за дідів-прадідів – у незапам’ятні часи, дуже давно. ФО, які мають у плані вираження жіночий рід становлять 2 одиниці або 22,2%: коли баба була дівкою – дуже давно, від Євдоки за три роки – ніколи.

Характеристика ФО фразео-семантичної області «Розум та мудрість».
У кількісному відношенні фразеологічні одиниці з гендерним компонентом фразео-семантичної області «Розум» нараховують 6 ФО або майже 4% від загальної кількості одиниць суцільної вибірки в українській мові. Всі вони є моносемічними, наприклад: *то ще дурна Гапа (нерозумна людина), Дунька з котелками (нерозумна людина); сива борода (мудра людина); мудрий як Саламон (дуже мудрий)*. Зауважимо, що до цієї ФСО частково віднесено ФО, що також можна віднести до категорії «Прізвиська».

У структурі фразео-семантичної області «Розум та мудрість» виявлене таке найменування «нерозумної людини»: *Василь дурний, як теля, то ще дурна Гапа, Дунька з котелками, Ваня приморожений, як Дунька у сливах, дурна Хвеська*. Всі ці фразеологічні одиниці мають негативне забарвлення. Частотність негативно забарвлених значень пояснюється закономірністю

людського буття, а також здатністю мови жваво реагувати на негативні сторони суспільного життя, негативні риси людей.

Варто відзначити, що у фразеологізмів цієї ФСО рід можна визначити лише у плані вираження, а не у плані змісту. Отже, ФО, які у плані вираження мають чоловічий рід нараховують 2 одиниць або 30%: *Василь дурний, як теля* (нерозумна людина), *Ваня приморожений* (нерозумна людина). ФО, які мають у плані вираження жіночий рід становлять 4 одиниці або 70%: *то ще дурна Гапа* (нерозумна людина), *Дунька з котелками* (нерозумна людина), *як Дунька у сливах* (хтось поводить ся як дурна, нерозумна людина), *дурна Хвеська* (нерозумна людина).

Характеристика ФО фразео-семантичної області «Сім'я». У кількісному відношенні фразеологічні одиниці з гендерним компонентом фразео-семантичної області «Сім'я» нараховують 6 ФО або майже 4 % від загальної кількості одиниць суцільної вибірки в українській мові, більшість з яких є моносемічними: *вільний козак* (неодружений чоловік), *своjak з лівої щоки* (нерідна, чужа людина). Але ФО, яка має кілька значень, наприклад: *батьків син* «1. спадкоємиць заможних батьків; 2. син від законного шлюбу» [87].

У семантиці фразеологічних одиниць фразео-семантичної області «Сім'я» актуалізуються такі семи: «кровне споріднення» (*батьків син* – спадкоємиць заможних батьків або син від законного шлюбу), «некровне споріднення» (*ні сват ні брат* – зовсім чужа людина; *своjak з лівої щоки* – нерідна, чужа людина), «сімейний стан» (*вільний козак* – неодружений чоловік).

Фразеологічні одиниці з семою чоловічою роду у даній ФСО становлять 4 одиниць або 67% від загальної кількості фразеологічних одиниць, наприклад: *вільний козак* (неодружений чоловік).

Характеристика ФО фразео-семантичної області «Кількість». Цю фразео-семантичну область формують 5 ФО з гендерним компонентом або 3,3% від загальної кількості одиниць вибірки в українській мові. Всі вони є моносемічними. наприклад: *як Марко на вовні* (абсолютно нічого), *до сина* (дуже багато), *усім сестрам по намисту* (усім порівну).

Фразеологізми цієї ФСО номінують відношення людини до кількості, а саме: *як Сірко паскою* (зовсім не), *як за рідного батька* (дуже багато), *як Марко на вовні* (абсолютно нічого), *до сина* (дуже багато), *усім сестрам по намисту* (усім порівну) [82].

У фразеологізмів цієї ФСО рід можна визначити лише у плані вираження, а ні у плані змісту. Отже, ФО, які у плані вираження мають чоловічий рід нараховують 4 одиниці або 80%: *як за рідного батька* (дуже багато). ФО, яка має у плані вираження жіночий рід становить 20%: *усім сестрам по намисту* (усім порівну).

До категорії «Інші» відносяться фразео-семантичні області, які характеризуються незначною кількістю фразеологічних одиниць з гендерним компонентом. Загалом, характер мовного матеріалу дозволив віднести до цієї групи 24 мовних одиниць (або майже 16% від загальної кількості одиниць суцільної вибірки в українській мові), наприклад, з семою «зовнішність» (*як мати народила* – зовсім голий, без одягу; *Христя в намисті* – неохайно, без смаку вдягнена дівчина або жінка; *рідна мати не впізнає* – хтось дуже змінився на вигляд, зовні), «праця» (*майстер на всі руки* – людина, яка все вміє робити, вправна, тямуща у будь-якій справі або людина, яка за все береться, але робить невправно, неякісно; *майстер своєї справи* – людина, що досягла високої майстерності, досконалості в чому-небудь, кваліфікований фахівець, професіонал; *маг і чародій* – людина, яка робить щось дуже легко, вправно, спритно і красиво; «кохання» (*лицар серця* – об'єкт кохання, коханий чоловік, *хоч не Василій, а серцю милий* – гарний, коханий чоловік').

Особові імена як компоненти книжних фразеологізмів (*бравий вояк Швейк* – дотепна, весела людина) набувають різних експресивно-стилістичних та емоційних відтінків, які мотивуються певним джерелом. Ці значення є культурно-історичними, відзначаються певною оцінкою, що залежить від рис характеру, поведінки, дій, вчинків, якими наділені персонажі.

Серед фразеологізмів даної групи переважають ті, які мають сему чоловічого роду – 79 одиниць або 83%, наприклад: *лицар серця* – об'єкт

кохання, коханий чоловік, хоч не *Василій*. а *серцю милий* – гарний, коханий чоловік. ФО, які мають у своєму складі сему жіночого роду нараховують 5 одиниць або 21%: *Христя в намисті* – неохайно, без смаку вдягнена дівчина або жінка [82].

Серед номінативних механізмів в українській мові домінує непрямі компонентно-зумовлена номінація. Переважає метафоричний номінативний механізм, оскільки метафора, порівняно з метонімією, є потужнішим засобом створення образності, тому що розкриває більш глибокі зв'язки між зіставляваними явищами. В українській мові найчастіше переноси відбуваються в семантичній сфері об'єктів реальної дійсності. Для українських ФО релевантними є моделі напрямків переносу, орієнтовані на людину й за джерелом метафоризації та за її результатом, що свідчить про вияв принципу «подвійного антропоцентризму». Домінантним джерелом переносів значень для ФО української мови слугує матеріальна дійсність, що підтверджується перевагою переносів в усі поняттєві сфери зі сфер «фізична дія або стан», «зовнішня характеристика», «психічний стан» та ін. Серед пріоритетних сфер-реципієнтів фразеологічних значень є такі поняттєві сфери, як «поведінка», «характер», «міжособистісні стосунки», «зовнішній вигляд».

3.2. Сучасні тенденції та перспективи змін динаміки та форм використання фразеологічних одиниць з гендерним компонентом в сучасному світі

За особливостями структурної організації фразеологізми, у складі яких присутній гендерний компонент, є різними. Побудовані вони за існуючими в українській мові моделями словосполучень.

Основу корінних фразеологізмів української мови становлять народно-розмовні одиниці, у складі цих одиниць виділяються особові імена. Структурним компонентом ФО найчастіше виступають особові імена у повній

офіційній формі (Варвара, Кирило, Василь), яка витворилась в українській мові у процесі освоєння християнських імен. Паралельно використовуються розмовно-побутові варіанти особових імен, утворені або суфіксальним способом (Марко ← Марк) або усіченням певної частини імені (Юр ← Юрій) [82].

ФО з гендерним компонентом в українській мові за своїми синтаксичними відносинами належать до фразеологізмів-словосполучень. Розглянемо продуктивні структурні моделі ФО всіх досліджених нами фразео-семантичних областей.

Отже, структурні моделі ФО всіх досліджених нами фразео- семантичних областей мають у складі

- прикметник (як)+іменник: *чесний як Христос* «бездоганно чесний чоловік», *лінивий як Омелько* «ледача людина»; *вільний козак* «неодружений чоловік», *мудра Афіна* «мудра, розумна жінка», *язиката Феська* «балакуча жінка», *колотопська відьма* «зла, примхлива, підступна жінка», *блудний син* «той, хто повертається з каяттям, визнанням своїх провин», *великий пан* «поважна особа з якою треба рахуватися», *невелика пані* «незначна особа, яка не має впливу і з якою можна не рахуватися»;

- іменник+прикметник: *Йов багатостраждальний* «людина, яка зазнала багато горя і страждань», *Ваня приморожений* «нерозумна людина», *Хома невірний* «людина, яка сумнівається у всьому»;

- іменник+прикметник+іменник: *лицар печального образу* «наївна людина, пустий мрійник»;

- іменник+прийменник+іменник+сполучник+іменник: *лицар без страху і догани* «людина великої сили волі і високих моральних якостей»;

- (як) іменник+прийменник+іменник: *пан над панами* «той, хто має велику силу у суспільстві, дуже могутній», *Христя в намисті* «неохайно, без смаку вдягнена дівчина або жінка», *як Дунька у сливах* «хтось поводить як дурна, нерозумна людина»;

- іменник+прийменник+прикметник+іменник: *своjak з лівої щоки* «нерідна, чужа людина»;
- іменник+сполучник+іменник: *цар і бог* «той, хто має необмежені права, все вирішує, всім управляє», *маг і чародій* «людина, яка робить щось дуже легко, вправно, спритно і красиво»;
- іменник+займенник+іменник: *майстер своєї справи* «людина, що досягла високої майстерності, досконалості в чому-небудь, кваліфікований фахівець, професіонал»;
- займенник+іменник: *свій брат* «людина однакова за становищем, світоглядом»;
- (як) іменник+(як) іменник: *лицар серця* «об'єкт кохання, коханий чоловік», *цар тьми* «чорт», як *Сірко паскою* «зовсім не», *брехун як Мюнхаузен* «брехлива людина»;
- прийменник+іменник+(іменник): *до сина* «дуже багато», *від Адама* «з самого початку», *за дідів-прадідів* «у незапам'ятні часи, дуже давно», *з діда-прадіда* «споконвіку, одвічно; спадковий, уроджений»;
- (як) прийменник+прикметник+іменник: *як за рідного батька* «дуже багато»;
- частка+іменник+частка+іменник: *ні сват ні брат* «зовсім чужа людина».

Отже, з'ясовано, що найбільш продуктивними серед цих моделей є Прикм.+Імен., Імен.+Імен., які можуть розгортатися в багатокomпонентні структури: Імен.+Прикм.+Імен., Імен.+прийм.+Імен., Імен.+спол.+Імен., Імен.+прийм.+Прикм.+Імен., як+Прикм.+Імен., ні+Імен.+ні+Імен., прийм.+Імен., Імен.+Займ.+Імен. (*Христя в намисті* «неохайно, без смаку вдягнена дівчина або жінка», *цар і бог* «той, хто має необмежені права, все вирішує, всім управляє», *до сина* «дуже багато», *своjak з лівої щоки* «нерідна, чужа людина», *ні сват ні брат* «зовсім чужа людина»).

Висновки до розділу 3

1. У контексті завдань дослідження кожна фразеологічна одиниця з гендерним компонентом проаналізована за допомогою Фразеологічного словника української мови В.М. Білоноженка (Л.С. Паламарчука), проведені семантичний та структурний аналізи, здійснено групування ФО, що досліджуються за фразео-семантичними областями, виявлені найбільш продуктивні структурні моделі фразеологічних одиниць в українській мові.

2. У результаті фактичного матеріалу в українській мові превалюючими виявилися такі фразео-семантичні області: «Характер» (35,5% від загальної кількості одиниць вибірки суцільної вибірки в українській мові), «Соціальний статус» (10,4%), «Поведінка» (8,5% від загальної кількості одиниць – це свідчить про переважання ФО з фразео- семантичних областей, що асоціюються з поняттями, які характеризують людину за соціальною ознакою.

3. Фразеологічні одиниці з семою чоловічою роду у досліджених ФСО української мови становлять 75 ФО або 89% (виражені такими компонентами: *батько, син, брат, свояк, свекор, лицар, козак, цар, пан, халіф, Адам, Йов, Василь, Іван, Омелько, Гнат, Марко, Тимко, Сірко*), ФО з семою жіночого роду складають 9 одиниць або 11% (відповідно у своєму складі мають такі компоненти, як *баба, мати, сваха, сестра, дівка, пані, відьма, Афіна, Єва, Варвара, Гапа, Палажка, Параска, Хима, Христя, Феська*), що свідчить про андроцентричний характер мовної картини світу. У фразеологізмів деяких ФСО («Час», «Розум», «Кількість») рід можна визначити лише у плані вираження, а ні у плані змісту: ФО, які у плані вираження мають чоловічий рід нараховують 13 одиниць або 65%, ФО, які у плані вираження мають жіночий рід становлять 7 одиниць або 35%.

4. Найбільш продуктивними структурними моделями фразеологічних одиниць з гендерним компонентом в українській мові є Прикм.+Імен.,

Імен.+Імен., які можуть розгортатися в багатоконпонентні структури:
 Імен.+Прик.+Імен., Імен.+прийм.+Імен., Імен.+спол.+Імен.,
 Імен.+прийм.+Прикм.+Імен., як+Прикм.+Імен., ні+Імен.+ні–Імен.,
 Прийм.+Імен, Імен.+Займ.+Імен. (*Христя в намисті* – неохайно, без смаку
 вдягнена дівчина або жінка; *цар і бог* – той, хто має необмежені права, все
 вирішує, всім управляє; *до сина* – дуже багато; *свояк з лівої щоки* – нерідна,
 чужа людина; *ні сват ні брат* – зовсім чужа людина).

ВИСНОВКИ

Аналіз емпіричного матеріалу свідчить про те, що ФО з гендерним компонентом презентує в мовній картині світу значний шар одиниць. Кількісні розбіжності (542 ФО з гендерним компонентом в англійській та 151 ФО в українській мовах) пов'язані з особливістю структури досліджуваних мов, характером варіативності (в українській мові переважає розмаїтість структурних моделей, а в англійській мові превалює лексична варіативність), а також з тим фактом, що найчастіше ФО виступають єдиними номінативними засобами, які компенсують обмежені номінативні можливості слів і словосполучень і заповнюють номінативні лакуни.

Кількісний аналіз мовного матеріалу засвідчив, що найбільш значущими у фразеологічному тезаурусі мовної особистості в англійській та українській мовній ціннісних картинах світу є такі спільні фразео-семантичні області: «Характер», «Соціальний статус», «Поведінка», «Релігія», «Сім'я», «Зовнішність», «Кохання», «Розум»; лише в англійській – «Рід занять» та «Прізвиська», в українській – «Час» й «Кількість». У результаті фактичного матеріалу в англійській мові превалюючими виявилися такі фразео-семантичні області: «Рід занять» (представлена 43,2% від загальної кількості одиниць вибірки), «Характер» (27%), «Соціальний статус» (8,9% від загальної кількості одиниць суцільної вибірки в англійській мові); в українській мові превалюючими виявилися такі фразео-семантичні області: «Характер» (24,5% від загальної кількості одиниць вибірки суцільної вибірки в українській мові), «Релігія» (11,9%), «Прізвиська» (9,9%), «Рід занять» (7,3% від загальної кількості одиниць). Це свідчить про переважання ФО з фразео- семантичних областей в обох мовах, що асоціюються з поняттями, які характеризують людину за соціальною ознакою. В англійській мові фразеологічні одиниці з семою чоловічою роду становлять 444 ФО або 83% від загальної кількості фразеологічних одиниць вибірки (виражені такими компонентами: *man, gentleman, boy, guy, son, husband, father, brother, king, prince, Mr., Darby, Peter,*

Jack, John, Johnny, Jonathan, Billy, Nick, Harry, Tom, Willy), ФО з семою жіночого роду складають 99 одиниць або 17% (відповідно у своєму складі мають такі компоненти, як *woman, girl, lady, mother, sister, aunt, wife, Mistress, queen, Anne, Jane, Joan*). В українській мові фразеологічні одиниці з семою чоловічою роду у нараховують 75 ФО або 89% (виражені такими компонентами: *батько, син, брат, свояк, свекор, лицар, козак, цар, пан, халіф; Адам, Йов, Василь, Іван, Омелько, Гнат, Марко, Тимко, Сірко*), ФО з семою жіночого роду складають 9 одиниць або 11% (відповідно у своєму складі мають такі компоненти, як *баба, мати, сваха, сестра, дівка, пані, відьма; Афіна, Єва, Варвара, Гана, Палажка, Параска, Хима, Христя, Феська*), що свідчить про андроцентричний характер мовної картини світу.

Зіставлення ролі антропонімічного компонента свідчить про його більшу значущість в англійській фразеологічній картині порівняно з українською. Серед власних імен-компонентів ФО з гендерним компонентом в англійській мові знаходимо імена людей (*Tom fool* - дурень, бовдур, *Jack of all trades* – за все братися й нічого толком не вміти, *weary Willie* – жарт, ледар, дармоїд), біблеїзми (*a good Samaritan* – добрий самаритянин, чуйна, добросердешна людина), міфоніми (*a Herculean labour* – геркулесова праця, винятково важка справа, *a son of Neptune* – син Нептуна, моряк), імена літературних героїв (*Dr. Jekyll and Mr. Hyde* – людина, у якої бере гору то добре начало, то погане (з повісті Р.Л. Стівенсона), *Billy Bunter* – ненажерливий, товстий, незграбний підліток (за іменем школяра з оповідань Ф. Річардса). В українській мові виявлено вужчий спектр власних імен-прототипів: імена людей (*Макар – куди Макар телят не ганяв, Марко – як Марко на вовні, Хома – Хома невіруючий, Христя – Христя в намисті, Сірко – як Сірко паскою*), літературних героїв (*конопська відьма*), міфоніми (*Прометеїв вогонь, Геркулесові стовпи*), біблеїзми (*від Адама, чесний як Христос*).

Під час аналізу емпіричного матеріалу було виявлено, що найбільш продуктивними джерелами ФО з гендерним компонентом в українській мові є реалії повсякденного життя й побуту, звичаї, фольклор, в англійській мові –

різні суспільні реалії, вдачі, традиції, звичаї, марновірства, легенди, літературні твори. Саме в ФО з гендерним компонентом найбільш помітні національно-специфічні моменти відбиття й сприйняття англійцями й українцями навколишньої дійсності. Інтернаціональними фразеологічними одиницями з гендерним компонентом є біблеїзми та ФО, пов'язані з античною міфологією, історією, літературою.

Стосовно структурних моделей фразеологічних одиниць з гендерним компонентом в обох мовах найбільш продуктивними серед них є Прикм.+Імен. (Adj+N), Імен.+Імен. (N+ N).

Перспективним видається вивчення вихідних вільних словосполучень, що слугували прототипами ФО з гендерним компонентом, як з погляду дослідження техніки метафоричних переносів у фразеології, так і для наступних опрацювань понять образності й внутрішньої форми ФО різних мов. Порівняльний структурно-типологічний аналіз фразеологічної образності різних мов дозволяє зіставити фрагменти фразеологічних картин світу різних народів. Перспективним також є створення словників, що містять багатомовний фразеологічний матеріал. Багатомовна порівняльна лексикографія дозволяє побачити в кожній із зіставляваних мов як національну специфіку її фразеології, так і ступінь міжмовних зв'язків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Амосова Н.Н. О целостном значении идиомы / Н. Н. Амосова // Исследования по английской филологии : Сборник статей / Ленингр. гос. ун-т им. А.А. Жданова ; Отв. ред. доц. И.П. Иванова. – Ленинград : Изд-во Ленингр. ун-та, 1961. – № 2. – 307 с.
2. Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии / Н. Н. Амосова ; предисл. О.И. Бродович. – 2-е изд., доп. – М. : Либроком, 2009. – 206 с.
3. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка / И.В. Арнольд. – М. : Высш. шк., 1973. – 273 с.
4. Артем'єва О.О. Гендерні дослідження в контексті постнекласичної раціональності : дис... канд. філос. наук: 09.00.09 / О.О. Артем'єва ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2007. – 179 арк.
5. Архипов И.К. Семантика производного слова английского языка / И.К. Архипов. – М. : Просвещение, 1984. – 125 с.
6. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов : лингвостилистика, синтаксис, морфология, фономорфология, фонетика, лексикология : около 7000 терминов / О.С. Ахманова. – Изд. 5-е. – Москва : Либроком, 2009. – 569 с.
7. Багачева Н. В. Лексическая и прагматическая семантика терминов родства / И. К. Архипов // Функциональная семантика слова. – Екатеринбург, 1993. – С. 77-84.
8. Балли Ш. Французская стилистика = *Traité de stylistique française* / Ш.Балли; под ред. Е. Г. Эткинда ; пер. с фр. К. А. Долинина. – 3-е изд. – Москва, 2009. – 393 с.
9. Баран Я.А. Фразеологія у системі мови : монографія / Я. А. Баран. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1997. – 175 с.
10. Баранов А.Н. О типах сочетаемости метафорических моделей / А.Н. Баранов // Вопросы языкознания. – 2003. - № 2 – С. 73-95.

11. Баранцев К.Т. Англо-український фразеологічний словник : близько 30000 фразеолог. виразів / уклад. К. Т. Баранцев. – 3-тє вид., стер. – К. : Знання, 2006. – 1056 с.
12. Башиева С.К. Стилистический компонент фразеологического значения: автореф. дис. ... д-ра филол. наук : спец. 10.02.01, 10.02.19 / С. К. Башиева ; Кубанский гос. ун-т. – Краснодар, 1995. – 38 с.
13. Булаховський Л.А. Вибрані праці в п'яти томах / Л. А. Булаховський. – Т. 1: Загальне мовознавство / відп. ред. О. С. Мельничук ; вступ. ст. І.К. Білодід, Т. Б. Лукінова. – К.: Наукова думка, 1975. – 496 с.
14. Бурькин А.А. Термины родства как объект лингвистического анализа (круг проблем и аспекты исследования) / А. А. Бурькин // Алгебра родства. – СПб., 1998. – Вып. 2. – С. 76-88.
15. Васильев Л. М. Современная лингвистическая семантика : учебное пособие / Л. М. Васильев. – 2-е изд., доп. – М., 2009. – 190 с.
16. Васильева Г. М. Национально-культурная специфика семантических неологизмов: лингвокультурологические основы описания / Г.М. Васильева. – СПб. : Изд-во СПб. ун-та, 2001. – 243 с.
17. Верещагин Е. М. Язык и культура : три лингвострановед. концепции: лекс. фона, рече-поведен. тактик и сапиентемы / Е.М. Верещагин, В.Г. Костомаров ; под ред. Ю.С. Степанова. – М. : Индрик, 2005. – 1037 с.
18. Виноградов В.В. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке / В.В. Виноградов // Лексикология и лексикография : избран, тр. – М.: Просвещение, 1977. – С. 140-165.
19. Винокур Г. О. Культура языка: Лингвистика и стилистика. Язык быта. Язык прессы и др. / Г. О. Винокур ; предисл. Л. П. Крысина. – 3-е изд., доп. – М., 2006. – 352 с.
20. Волошина К. С. Гендерные различия в английской фразеологии: опыт системного анализа / К. С. Волошина // Вестник Ставропол. гос. ун-та. – Ставрополь, 2007. – Вып. 53. – С. 118-120.

21. Гальперин И.Р. Очерки по стилистике английского языка: опыт систематизации выразительных средств / И. Р. Гальперин. – Изд. 2-е, испр. – М. : ЛИБРОКОМ, 2011. – 375 с.
22. Горошко Е. И. Пол. Гендер. Язык / Е.И. Горошко // Женщина. Гендер. Культура. – М. : РЛШГИ, 1999. – С. 98-111.
23. Гумбольдт В. фон. О различии между полами и его влияние на органическую природу / В. фон Гумбольдт // Язык и философия культуры. – М., 1985. – С. 142-160.
24. Двинянинова Г. С. О гендерной ориентации в британской прессе / Г.С. Двинянинова // Гендер: язык, культура, коммуникация: докл. I междунар. конф., Москва, 25-26.11.1999. – М. : МГЛУ, 2001. – С. 173-179.
25. Добровольский Д.О. Национально-культурная специфика во фразеологии / Д.О. Добровольский // Вопр. языкознания. – 1997. – № 6. – С. 37-42.
26. Добронравин Н. А. Термины родства, имена родства и компаративистика / Н. А. Добронравин // Алгебра родства. – СПб., 1998. – Вып. 2. – С. 42-46.
27. Ермаченко М.Н. Семантико-грамматические особенности имен собственных : на материале французского языка : диссертация ... кандидата филологических наук : 10.00.00 / М.Н. Ермаченко. – Москва, 1970. – 200 с.
28. Ермолович Д. И. Имена собственные на стыке языков и культур / Д.И. Ермолович. – М. : Р. Валент, 2001. – 200 с.
29. Есперсен О. Философия грамматики / О. Есперсен ; пер. с англ. В.В. Пассек, С.П. Сафронова ; ред. и предисл. Б.А. Ильиш. - Изд. 3-е, стер. – М. : КомКнига, 2006. – 404 с.
30. Жуков В. П. Семантика фразеологических оборотов : учебное пособие для студентов : структура фразеологического значения, семантическое соотношение компонента фразеологизма со словом, парадигматические и синтагматические отношения фразеологизмов / В. П. Жуков ; предисловие доктора филологических наук, профессора А. В. Жукова. – Изд. 2-е, доп. - Москва, 2019. – 158 с.

31. Зыкова И. В. Контрастивная фразеология: путь от диалога языков к диалогу культур / И. В. Зыкова // Вестник МГЛУ: Теория и практика лексикологических исследований. – М. : Вестник МГЛУ, 2007. – Вып. 532. – С. 129-139.
32. Казакова Т. А. Практические основы перевода. English ↔ Russian : учебное пособие / Т. А. Казакова. – СПб. : Перспектива, 2008. – 319 с.
33. Капак Ю. Універсальне та ідіотичне у вербалізації гендерних стереотипів (на матеріалі німецької та української фразеології) / Ю. М. Капак // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер.: Філологічна. – 2010. – Вип. 13. – С. 268-275. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2010_13_46.
34. Каплуненко А. М. Историко-функциональный аспект идиоматики : На материале фразеологии английского языка : диссертация ... доктора филологических наук : 10.02.04. – М., 1992. – 384 с.
35. Караулов Ю. Н. Индивидуальный ассоциативный словарь / Ю. Н. Караулов // Вопр. языкознания : учеб. пособие. – М. : Наука, 1993. – 67 с.
36. Кирилина А.В. Гендер и язык / Моск. гос. лингвист. ун-т, Лаб. гендер. исслед.; науч. ред. и сост. А. В. Кирилина. – М., 2005. – 622 с.
37. Кирилина А. В. Категория gender в языкознании / А. В. Кирилина // Женщина в российском обществе. – М., 1997. – № 2. – С. 15-20.
38. Кирилина А. В. Развитие гендерных исследований в лингвистике / А.В. Кирилина // Филологические науки. – 1998. – № 2. – С. 51-58.
39. Кондаков Н. И. Логический словарь-справочник / АН СССР. Ин-т философии. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Наука, 1975. – 720 с.
40. Кочерган М.П. Загальне мовознавство : підручник / М. П. Кочерган. – 3-тє вид. - К. : Академія, 2010. – 463 с.
41. Кунин А.В. Большой англо-русский фразеологический словарь = Comprehensive English-Russian phraseological dictionary : около 20000 фразеол. единиц / А. В. Кунин. - 5-е изд., перераб. – М. : Рус. яз. медиа, 2006. – 1210 с.

42. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка : учеб. пособие для студентов / А.В. Кунин. - 3-е изд., стер. – Дубна : Феникс+, 2005. – 479 с.
43. Кудлай В.О. Теоретичні засади студіювання гендерно маркованих фразеологізмів в англійській мові [Електронний ресурс] / В.О. Кудлай // Дебют. Збірник тез доповідей студентів факультету іноземних мов за результатами участі у Декаді студентської науки – 2020 / За заг. ред. д.політ.н., проф. К.В. Балабанова, к.е.н., проф. О.В. Булатової. – Маріуполь, 2020. – С. 9-11. – Режим доступу: http://mdu.in.ua/Nauch/Konf/2020/dekada-2020/dekada_zbirka_tez_fim_2020.pdf.
44. Кудлай В.О. Структурно-семантичні особливості фразеологічних одиниць з гендерним компонентом в англійській мові / О.О. Моргунова, В.О. Кудлай // Зміст філологічної освіти в системі професійної підготовки вчителів англійської мови та філологів : [колективна монографія] / За ред. Ю.Г. Федорової. – Маріуполь, 2020. – (у друці).
45. Маслова В.А. Лингвокультурология : учеб. пособие для студ. вузов / В.А. Маслова. – М. : Академия, 2001. – 203 с.
46. Медведева Т.Г. Сопоставительный анализ просодических форм выражения эмоций у мужчин и женщин / Т. Г. Медведева, Т. И. Шевченко // Просодия текста: сб. науч. тр. МГТТИИЯ им. М. Тореца. -М., 1980. – Вып. 169. – С. 203-215.
47. Мізін К.І. Порівняння у фразеології / К. І. Мізін. – Вінниця : Нова Книга, 2009. – 240 с.
48. Мишар-Маршаль К. Сексизм и гуманитарные науки: лингвистическая практика отношений полов как классов / К. Мишар-Маршаль, К. Рибери // Основы гендерных исследований : хрестоматия / под ред. О.А. Ворониной, Н.С. Григорьевой, Л.Г. Луняковой. – М. : МЦГИ, 2000. – С. 287-291.
49. Мокиенко В.М. О собственном имени в составе фразеологии / В.М. Мокиенко //Перспективы развития славянской ономастики. – М. : Наука, 1980. – С. 57-67.

50. Нарский И.С. Проблемы значения «значения» в теории познания / И.С. Нарский // Проблемы знака и значения: сб. ст. / под ред. И.С. Нарского. – М., 1969. – С. 39-42.
51. Нечаева Н. А. Идеал женщины в структуре гендерных картин мира / Н.А. Нечаева // Гендерные тетради. – СПб., 1999. – Вып. 5. – С. 5-7.
52. Никитин М. В. Лексическое значение слова (структура и комбинаторика) / М. В. Никита. – М. : Высш. шк., 1983. – 127 с.
53. Никитин М. В. Проблема классификации фразеологизмов и их относительная устойчивость и варьирование / М. В. Никитин // Проблемы устойчивости и вариативности фразеологических единиц. – Тула, 1968. – 346 с.
54. Ніколаєва Л.Б. Типологія термінів спорідненості / Л. Б. Ніколаєва // Типологічні, зіставні, діахронічні дослідження. – Донецьк : ДонНУ, 2006. – Т. 3. – 255 с.
55. Олейник С.В. Культурный компонент в семантике оценочных фразеологических единиц / С. В. Олейник // Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах : зб. наук. пр. – Донецьк : ДонНУ, 2005. – Вип. 11. – С. 184-190.
56. Олейник С. В. Коннотация в структуре фразеологического значения. / С.В. Олейник // Актуальні проблеми науки та освіти : матеріали V підсумк. наук.-практ. конф. викладачів МГІ. – Маріуполь : МГІ, 2003. – С. 174-175.
57. Павленко Н.О. Гендерний компонент у структурі та семантиці фразеологічних одиниць сучасної англійської мови [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Павленко Ніна Олександрівна ; Запорізь. нац. ун-т. - Запоріжжя, 2017. - 20 с.
58. Петрова Н.Д. Лингво-гносеологические основы динамики фразеологической номинации (на материале английской фразеологии живой природы) : дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.04 / Н. Д. Петрова. – К., 1996. – 496 с.

59. Позднякова Е.М. Словообразовательная категория имен деятеля в английском языке : (Когнитив. аспект исслед.) : монография / Е.М. Позднякова. – М., 1999. – 109 с.
60. Потапов В.В. Язык женщин и мужчин: фонетическая дифференциация / В.В. Потапов // Известия АН. Сер. литературы и языка. – М., 1997. – Т. 56. – №3. – С. 52-62.
61. Потапов В. В. К опыту пересмотра гендерного признака в лингвистике (на материале английского языка) /В. В. Потапов // Гендер: язык, культура, коммуникация : докл. I междунар. конф., Москва, 25-26 ноября 1999. – М. : МГЛУ, 2001. – С. 289-301.
62. Прокош Э. Сравнительная грамматика германских языков = A comparative germanic grammar / Э. Прокош ; пер. с англ. Т. Н. Сергеевой ; под ред. и с предисл. В. А. Звегинцева ; примеч. М. М. Гухман. - Изд. 2-е, испр. - Москва : Либроком, 2009. – 379 с.
63. Рейхштейн А.Д. О сопоставлении фразеологических систем / А.Д. Рейхштейн // Иностран. яз. в шк. – 1980. – № 4 – С. 8-14.
64. Реформатский А.А. Введение в языкознание: учебник для студентов филологических специальностей высших педагогических учебных заведений / А. А. Реформатский ; науч. ред.: В. А. Виноградов. - Изд. 5-е, испр. – М. : Аспект Пресс, 2014. – 536 с.
65. Розенталь Д.Э. Словарь-справочник лингвистических терминов : пособие для учителя / Д. Э. Розенталь, М. А. Теленкова. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Просвещение, 1985. – 399 с.
66. Ройзензон Л.И. Современная омонимия в сфере фразеологии / Л.И. Ройзензон, И.В. Адамец // Вопросы языкознания. – 1969. – № 2. – С.54-63.
67. Селіванова О.О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти) / О. О. Селіванова ; Черкаський національний ун-т ім. Богдана Хмельницького, Наукова лінгвістична школа. – К.: Брама, 2004. – 276 с.

68. Сидорова Л.И. Компоненты «пол» и «возраст» в структуре значений английских лексем / Л. И. Сидорова // Филология = Philologica. – Краснодар, 1993. - № 2. – С. 4-8.
69. Силинский С.В. Речевая вариативность слова: На материале английских имен лица / С. В. Силинский. – СПб. : Изд-во С.-Пб. ун-та, 1995. – 128 с.
70. Смирницкий А.И. Лексикология английского языка / А. И. Смирницкий; Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. – М. : Омен, 1998. – 259 с.
71. Смит С. Постмодернизм и социальная история на западе: проблемы и перспективы / С. Смит // Вопр. истории. – М., 1997. – № 8. – С. 154-161.
72. Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры / Ю. С. Степанов. – М.: Яз. рус. культуры, 2001. – 990 с.
73. Степанов Ю.С. Основы общего языкознания: учебное пособие для студентов филологических специальностей педагогических институтов / Ю. С. Степанов. – Изд. 3-е. – М., 2010. – 271 с.
74. Стернин И. А. Проблемы анализа значения слова / И. А. Стернин. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1979. – 156 с.
75. Суперанская А. В. Переход собственных имен в нарицательные и нарицательных в собственные / А. В. Суперанская // Общая теория имени собственного. – М. : Наука, 1973. – С. 113-122.
76. Суперанская А. В. Языковой знак и имя собственное / А. В. Суперанская. // Проблемы языкознания : докл. и сообщения советских ученых на X междунар. конгрессе лингвистов. – Бухарест, 1967. – С. 152-156.
77. Тарасов Е. Ф. Язык как средство трансляции культуры / Е. Ф. Тарасов // Фразеология в контексте культуры. – М., 1999. – С. 34- 37.
78. Телия В.Н. Вторичная номинация и ее виды / В.Н. Телия // Языковая номинация. Виды наименований / отв. ред. Б.А. Серебренников, А.А. Уфимцева. – М. : Наука, 1977. - С. 120-129.
79. Телия В.Н. Семантика идиом в функционально-параметрическом изображении / В. Н. Телия // Фразеография в машинном фонде русского языка. – М. : Наука, 1990. – С. 32-47.

80. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В. Н. Телия. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1996. – 284 с.
81. Томахин Г. Д. Реалии – американизмы : пособие по страноведению : для ин-тов и фак. иностр. яз. / Г. Д. Томахин. - М. : Высш. шк., 1988. - 238.
82. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови [Електронний ресурс] : посібник / В.Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – Луганськ: Альма-матер, 2005. – 399 с. – Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002043>.
83. Уфимцева А. А. Опыт изучения лексики как системы : (на материале англ. яз.) / А. А. Уфимцева. – Изд. 2-е, испр. - М. : Рохос, 2004. – 286 с.
84. Уфимцева А.А. Роль лексики в познании человеком действительности и в формировании языковой картины мира / А.А. Уфимцева // Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира. – М. : Наука, 1988. - С.108-140.
85. Фадеева И. В. Фразеологические единицы с положительной оценкой в современном английском языке (структурно-семантические и функциональные особенности) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / И. В. Фадеева ; Моск. гос. ин-т иностр. яз. им. Мориса Тореза. – М., 1989. – 21 с.
86. Федоров А. И. О причинах архаизации и исчезновении фразеологизмов в русском языке / А. И. Федоров // Известия Сибир. отд. АН СССР. Сер. Филология. – 1972. – Вып. 2. – № 6. – С.81.
87. Фразеологічний словник української мови / В. М. Білоноженко, Л.С. Паламарчук та ін. – К. : Наук, думка, 1999. – 984 с.
88. Халеева И. И. Гендер как интрига познания / И. И. Халеева // Гендер как интрига познания: Сб. статей / Моск. гос. лингвист. ун-т., Лаб. гендер. исслед.; А.В. Кирилина. - Москва : Рудомино, 2000. - С. 9-18.

89. Чернышева И.И. К динамике фразеологической системы (на материале немецкого языка) / И. И. Чернышева // Филол. науки. - 1993. - № 1 - С. 61-70.
90. Шанский Н. М. Лексикология современного русского языка : учебное пособие / Н. М. Шанский ; предисл. Т. А. Бобровой. – Изд. 6-е. - Москва : ЛЕНАНД, 2014. – 305 с.
91. Шейгал Е. И. Интенсивность в структуре значения слова / Е.И. Шейгал // Сб. науч. тр.; МГПИИЯ им. М. Тореца. – Вып. 160. – М., 1980. – С. 37-48.
92. Шувалова Ю. В. Номинативные особенности политических фразеологизмов / Ю. В. Шувалова // Фразеологические номинации в статике и динамике : Сб. науч. тр. – Вып. 311. – М, 1988.– С. 60-65.
93. Brend R. Studies in tone and intonation. By members of the Summer inst. of ling. – Ed. R. M. Brend. – Karger, 1975. – 251 p.
94. A Concise Collection of American English Idioms for Everyday Use. – Washington : DC, 1996. – 94 p.
95. Cambridge International Dictionary of Idioms. – UK : Cambridge, 1999. – 587p.
96. Cameron D. Feminism and linguistic theory. – L. : Macmillan, 1992. – 247 p.
97. Cutler A. Idioms: The Older the Colder // Linguistic Inquiry. – 1982. – № 13. – P. 317-320.
98. Fowler R. Language in the News / Discourse and Ideology in the Press. – L., 1991.-P. 93-109.
99. Fowler R. On critical linguistics // Caldas-Coulthaid. C. R. : Texts and practices : Readings in critical discourse analysis. – L., 1996. -P. 3-14.
100. Koshevaya I. G. The Theory of English Grammar: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / I.G. Koshevaya. – М. : Просвещение, 1982. - 336 с.
101. Lakoff G. Women, fire and dangerous things. What categories reveal about the mind. – Chicago : The University of Chicago Press, 1987. – 614 p.
102. Longman dictionary of contemporary English. – Harlow, Essex : Pearson Education Limited, 2014. – 2161 p.

103. Longman pocket idioms dictionary / director: Della Summers. – Harlow : Pearson Education, 2001. – 310 p.
104. Philips S. U. A review // Language in Society. – 1990. – Vol. 19. – № 4. – P.547-550.
105. Smith E. C. Treasury of name lore / by Elsdon C. Smith. – N. Y. : L. : Harper & Row, 1967. – 246 p.
106. Spender D. Man made language. – L. : Routledge & Kegan Paul, 1980. – 250 p.
107. Strassler J. Idioms in English : a pragmatic analysis / Jürg Strässler. - Tübingen : Narr, 1982. – 160 p.
108. Swann J. Girls, boys, and language / Joan Swann. – Oxford : Basil Blackwell, 1992. – 261 p.
109. The Concise Oxford Dictionary of Current English. – Ninth ed. – Oxford : Clarendon Press, 1995. – 1672 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ

Комплекс вправ

Вправа № 1. Визначте відповідність фразеологізмів:

according to Cocker	чесний як Христос
banquet of Lucullus	лінивий як Омелько
John Hancock	конотопська відьма
Pandora's box	невелика пані
in the arms of Morpheus	мудра Афіна
Penelope's web	вільний козак
Dandie Dinmont	язиката Феська
John Collins	великий пан
the daughter of Eve	блудний син
uncle Sam	пан над панами
a golf widow	як Дунька у сливах
ship's husband	Христя в намисті
Gog and Magog	свояк з лівої щоки
Brown Betty	цар і бог

Вправа № 2. Визначте етимологію наступних ФО:

the olive branch, Augean stalle(s), ad hoc, a red cent, new wine in old bottles, baker's dozen, the land of Nod, bon ton, to win one's spurs, at the eleventh hour, to open fire, a drop in the bucket, to stick to one's guns, to lift the lid of Pandora's box, to sail under false colours, corpus delicti, fatted calf, to take the ball before the bound, filthy lucre, jeune premier, Alladin's lamp, no man can serve two masters, fell like a million dollars, babes and sackings, the apple of discord, sow the wind and reap the whirlwind, terra incognita, a Sisyphean labour, kill the goose that lays the golden eggs, a bed of roses, the golden mean, coup d'etat, cut no ice, a wolf in sheep's clothing, in the soup, object d'art, the root of all evil, out of sight, embarrass de

richesses, Achilles' heel; Хома невірний, як Адам і Єва в раю, мудра Афіна, Іудин поцілунок, бравий вояк Швейк, брехун як Мюнхаузен, коли баба була дівкою, від Євдоки за три роки, як Марко з пасльону, від Адама, як свекор пелюшки Праги.

Вправа № 3. Визначте, які серед цих фразеологічних одиниць відносяться до дієслівних, субстантивних, прислівникових, ад'єктивних, вигуккових, модальних, сполучникових ФО:

babes and sackings, as good as gold, in a flash, not for love or money, chatter like a magpie, cut and come again, as fine as silk, by word of mouth, by long odds, sell like hot cakes, daily bread, any day, a crown of glory, rain or shine, look out for squalls, the last straw, a break in the clouds, alive and kicking, bless my life!, well and good, not by a long chalk, bill and coo, quick on the trigger, sing like nightingale, dance on a volcano, kill two birds with one stone, for once in a way, in the heat of the moment, neck and crop; в міру того як, спочивати на лаврах, само собою розуміється, всіх благ, одним махом, брати бика за роги, канцелярська душа, кров з молоком, без задніх ніг, бабине літо, аж до неба, рано чи пізно, вавилонське стовпотворіння, хоч греблю гати, кури не клюють, як би не так, на кожному кроці, не ликом шитий, гострий на язик, важний на підйом, через пень колоду, на око, рожеві окуляри, співати з чужого голосу, прибирати до рук, майстер на всі руки.

Вправа № 4. Перекладіть наступні речення на українську мову

1. Ladies, you talked of going to Hay Common to visit the gipsy camp; Sam, here, says that one of the old Mother Bunches is in the servants' hall at this moment, and insists upon being brought before the «quality» to tell them their fortunes (Ch. Bronte, «Jane Eyre», ch. XVIII).
2. You don't fall into the same fault, like mother, like child, they say, and that's human nature (Fr. Marryat, «Jacob Faithful», ch. XXIII).
3. If that little ran who was shading up with Greer at your apartment was a doctor, I'm a mother superior (F. Knebel, «Vanished», ch. 11).
4. Tom and his little ladies were received with due ceremony by the Lord Mayor and the Fathers of the City (M. Twain, «The prince and the Pauper», ch. XI).

5. At one time Arnold even used to refer to me as his «spiritual father» (1. Murdoch, «The Black Prince», part I).
6. I was nearly sixty and a woman of the world (D. Cusak, «The Sun in Exile», ch. XXVII).
7. «All our troubles are over, old girl,» he said foundly (W.S. Maugham, «Complete Short Stories»).
8. His attitude towards his prodigal son was that of stern, unrelenting resentment (Fr. Norris, «The Octopus», book II, ch. V).
9. I ate a bit at six o'clock, and drank a deal of small beer, ad I am almost my own man again now (W. Thackeray, «The Virginians», ch. XXXVI).
10. He was to be best man at a wedding... (W.S. Maugham, «Of Human Bondage», ch. 78).
11. Those confidence men had been making a living for years selling shares in goldmines in which there was no gold (D. Cusak, «Picnic Races», ch.VI).
12. One day the sergeant was the fancy man, and the next day it was Tom (Fr. Marryat, «Jacob Faithful», ch. XLUI).
- 13 the fame of his fashion as a man about town was established throught the country (W. Thackeray, «Pendennis», vol. I, ch. II).
14. There is no reason why philosophers should not be also men of letters (W.S. Maugham, «Complete Short Stories»).
15. If the defendant be a man of straw, who is to pay the costs, sir? (Ch. Dickens, «Pickwick Papers», ch. XXI)